

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

Магістерська робота

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З
МАЛЮВАННЯ

Виконала: Поліщук Б.А.
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Допущено до захисту
«   » _____ 2024 р.

Науковий керівник:
Дмитренко А.П.
Завідувач кафедри

_____

Дата захисту: «   » _____ 2024 р.

Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

_____
_____
_____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАЛЮВАННЯ.....	8
1.1 Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку	8
1.2 Сутність, завдання, умови і психологічні особливості розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.....	17
1.3 Особливості розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання.....	25
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАЛЮВАННЯ.....	31
2.1. Визначення рівнів розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання.....	31
2.2. Експериментальна робота щодо впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти педагогічних умов розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання.....	40
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	45
Висновки до другого розділу	47
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	53
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Аналізуючи сьогодення, важливим завданням для розвитку сучасної дошкільної освіти є формування дитини як особистості, її творчих навичок та здібностей. Це першочергове завдання для педагога, адже без освічених людей, які вміють розуміти і цінувати мистецтво, неможливе становлення повноцінної, всебічно розвиненої особистості.

Оскільки наша держава активно розвивається, їй потрібні освічені громадяни, здатні з креативним підходом вирішувати не легкі завдання і досягати поставленої мети. Так як, первинною ланкою в системі освіти нашої країни є дошкільна освіта, то формування творчих здібностей, потрібно починати ще з дошкільного віку. Тому для навчальних закладів усіх рівнів постає надзвичайно важлива місія: сприяти тому, щоб у майбутньому кожна дитина, яка буде покидати стіни альмаматер, виходила у світ творчою, інтелектуальною і корисною для суспільства особистістю.

Саме тому у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні велика увага приділяється розвитку творчих здібностей дошкільнят, їх усвідомленню себе як активного суб'єкта творчості, формуванню ціннісного ставлення до рукотворного світу. Показник творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього [2].

Дослідження П. Блонського, Л. Виготського, С. Рубінштейна доводять, що діти середнього дошкільного віку активно сприймають твори образотворчого мистецтва, а старші дошкільники здатні художньо дати оцінку твору.

Дослідження Є. Фльоріна, М. Івашиніна, Н. Зубарева, Н. Пакуліної, Н. Карпинської, дошкільникам доступне створення пейзажних та сюжетних картин, натюрмортів.

Важливим чинником для розвитку творчих і художніх здібностей дошкільнят є наслідування. Тому для педагога важливо використовуючи цей аспект, прищепити їм вміння і навички, без яких не можлива творча активність, виховувати критичне мислення, самостійність, цілеспрямованість та розвивати фантазію.

Л. Виготський, досліджуючи проблеми творчості, відзначав, що в дошкільному віці розвивається здатність іти від думки до дії, що робить можливою творчу діяльність: «Одне з найважливіших питань дитячої психології та педагогіки – це питання про розвиток творчості і про значення творчої роботи для загального розвитку і змушнення дитини. Уміння з елементів створювати ціле, комбінувати старе у нові поєднання і становить основу творчості».[5, с. 7].

Проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку – одна з найактуальніших у світлі концепцій дошкільного виховання. «Художньо-образна природа мистецтва, –говориться у Концепції дошкільного виховання, – робить художню діяльність дітей єдиним у своєму роді засобом формування і творчих здібностей взагалі – продуктивного мислення, уяви, що лежать в основі будь-якого виду творчості». [2].

Образотворче мистецтво має в собі великий потенціал для всебічного розвитку дитини. Однак це потенціал може бути реалізований лише в тому випадку, якщо дитина матиме зацікавленість і отримуватиме задоволення від створеного ним об'єкта мистецької діяльності.

Сучасна система розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку відображена: у Законі України «Про освіту» - у цьому законі підкреслюється значущість розвитку особистості, творчих здібностей, формування компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в

суспільстві (стаття 12); Законі України «про дошкільну освіту» - закон визначає, що дошкільна освіта спрямована на забезпечення фізичного, психічного, соціального розвитку дітей, формування творчих здібностей та естетичних смаків (статті 7,11); базовому компонентів дошкільної освіти України- це Державний стандарт дошкільної освіти, який регламентує зміст і організацію освітнього процесу в дошкільних закладах. Важливим компонентом є розвиток творчих здібностей дітей, що зазначено в різних розділах документу; державній цільовій соціальній програмі розвитку дошкільної освіти на період до 2025року; Наказу Міністерства освіти і науки України «про затвердження Типових програм розвитку дітей старшого дошкільного віку» - ці програми передбачають спеціальні розділи. Присвячені розвитку творчих здібностей дітей, включаючи художню, музичну, літературну діяльність та гру.

Проблема полягає в тому, що в закладах дошкільної освіти заняттям образотворчого мистецтва не приділяють великого значення. Аналіз наукових праць засвідчує, що проблема розвитку творчих здібностей має комплексний характер і недостатньо ґрунтовно вивчена, а тому не знайшла повного відображення у психолого-педагогічній теорії і практиці. Саме тому, актуальність, практична потреба у вивченні зазначеної проблеми зумовили вибір теми нашого дослідження **«Педагогічні умови розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання»**

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

- 1) здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку;
- 2) обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку;
- 3) визначити критерії, показники та виявити рівні розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку;
- 4) експериментально апробувати визначені педагогічні умови розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотезою дослідження є припущення, що процес розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку буде здійснюватись більш ефективно за таких педагогічних умов:

- 1) створення в закладі дошкільної освіти розвивального середовища для розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку;
- 2) розробки системи занять з малювання, що передбачає оптимальний добір форм та засобів для розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку;
- 3) взаємодії вихователів та батьків з проблеми розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз і синтез, індукція, дедукція, порівняння, класифікація; емпіричні: спостереження, бесіди, аналіз творчих робіт дітей; методи обробки та інтерпретація результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження: уточнено зміст понять «здібності», «творчі здібності»; виділено зміст і структуру творчих здібностей; конкретизовано особливості розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку в процесі образотворчої діяльності; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку творчих здібностей засобами образотворчої діяльності; визначені критерії, показники та дана якісна характеристика рівнів розвитку творчих здібностей старших дошкільників;

створено модель розвитку творчих здібностей у процесі образотворчої діяльності.

Практичне значення дослідження: узагальнено педагогічний досвід формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчої діяльності; у процесі діагностики виявлені проблеми в організації процесу розвитку творчих здібностей; досліджено рівень сформованості здібностей старших дошкільників; розроблено авторську програму яка може бути використана студентами-практикантами, вихователями ЗДО, організаторами образотворчої діяльності; надані методичні рекомендації батькам, щодо розвитку творчих здібностей у їхньої дитини.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАЛЮВАННЯ

1.1 Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку

Дошкільний вік – є критичним для всебічного розвитку дитини. У цей період діти засвоюють важливі навички і вміння, які стануть фундаментом для їхнього подальшого навчання і життя. Ефективним засобом для формування здорового розвитку дитини є залучення її до творчої діяльності: зображувальної, музичної, театралізованої, художньо-мовної. Ці види образотворчої діяльності наповнюють дитину радістю, викликають захоплення і втілюють натхнення. Здебільшого поява яскравих емоцій в дитячому віці, передують зародженню елементів творчості.

Вирішення проблеми розвитку творчих здібностей у дітей будь-якого віку є однією з найактуальніших як у педагогіці, так і у психології.

Багато публікацій з цього приводу можна знайти серед праць таких науковців, як Н.Ветлугіна, Л.Богоявленська, Л.Венгер, Л.Виготський, Т.Григор'єва, В.Давидов, А.Запорожець, В.Левін, О.Лук, О.Матюшкін, В.Моляко, О.Нікіфорова, Л.Парамонова, Я.Пономарьов, Б.Теплов, Л.Шульга, П.Якобсон.

На думку педагога Л. Шульги, малювання – благодатна діяльність для виховання почуттів. Передусім тому, що майже всі діти люблять малювати. А ще тому, що це продуктивна діяльність, яка дає дитині змогу відтворити на аркуші паперу світ своїх почуттів і думок. Ось чому головним завданням організації образотворчої діяльності Л. Шульга вважає виховання естетичних почуттів, розвиток творчих здібностей, а допоміжним – навчання технічним прийомам (50, с.48)

Як влучно зазначає Л.Виготський, творчість є постійним супутником дитячого розвитку, результатом якої стає ініціативність і самостійність мислення, здатність до самовираження у акті творчої діяльності. Він зауважує, що «найвищий вияв творчості і досі доступний лише небагатьом обраним геніям людства, але в буденному житті творчість є необхідною умовою існування, і все, що виходить за межі рутини і в ньому міститься щось нове, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини»

Спираючись на сучасну науку про творчість, ми поставили за мету адаптувати сучасні підходи до визначення творчої особистості та її структури до моделі творчої особистості і структури творчих можливостей учня. Означена модель повинна відображати творчі якості особистості, що мають провідне значення для творчої діяльності людини і на розвиток яких у традиційному освітньо - виховному процесі звертається недостатня увага [51, с. 78].

У загальному розумінні, творчість- це діяльність людини, спрямована на створення нових, оригінальних ідей, образів, продуктів або рішень. Це процес, що включає використання уяви, інтуїції, нестандартного мислення та інноваційного підходу до вирішення завдань. Крім критерію новизни й оригінальності у визначенні творчості важливу роль відіграє ціннісний (аксіологічний) критерій. Творчість є важливою складовою життя кожної людини, яка сприяє не тільки особистісному розвитку, але й суспільному прогресу та культурному збагаченню.

Дитяча творчість – перший етап розвитку творчої діяльності, в якій дитина може проявити своє розуміння та ставлення до світу, що її оточує, а також розкрити внутрішній світ, проявити уяву, фантазію, інтереси, вподобання та здібності. У процесі творчої діяльності відбувається інтелектуальний і емоційний розвиток, дитина удосконалює свої навички користування різними інструментами і матеріалами, свої вміння володіти голосом, тілом, мовою. Чим більша палітра творчих технік у дитини, тим

більш різносторонньою і вправною вона стає. Творчо розвинена особистість, ще з дитинства починає логічно мислити, знаходити оригінальні рішення поставлених завдань, висувати гіпотези. Такі діти простіше знаходять своє місце в середовищі ровесників, а батькам і вчителям легше знаходити з ними спільну мову (Виготський, 1986; Кудрявцев, 2006; Семенов, 2017;).

У нашому розумінні дитяча творчість – це спонтанний, неповторний, безпосередній процес відображення вражень від сприйняття довкілля, водночас природне і дивовижне явище взаємопроникнення почуттєвої та інтелектуальної сфери дитини, що відображується в її практичній діяльності. Діти все сприймають інакше, ніж дорослі, й відтворюють сприйняте у власній творчості. Саме дитяча творчість допомагає дорослим побачити і розпізнати, а згодом і розвинути таланти малюка. Багато батьків захоплюються формальним навчанням читання, письма і рахунку та ставлять на друге місце розвиток такої якості особистості як креативність, самостійність, творчість.

Творчість – це обов'язкова умова всебічного розвитку людини, що робить життя багатшим, повнішим, радіснішим. Вона пробуджує в дитини фантазію, вчить мріяти, придумувати щось нове і невідоме. Малювання, створення нескладних виробів, складання віршиків, історій чи казок, наспівування навіяної пісні – все це розвиває кмітливість, спритність, смак та уяву (Житнік, 2016).

Аналізуючи наукові праці дослідників, ми дійшли до висновку, що активне заняття творчістю впливає на розвиток почуттів: дитина отримує позитивні емоції як від самого процесу образотворчої діяльності, так і від отриманого результату. Творчість виникає на основі здібностей дитини, а розвиток її має індивідуальний характер. Тому велику роль відіграє своєчасне виявлення задатків дитини до того чи іншого виду мистецтва, що призведе до направлення їх в правильне русло і отримання бажаного результату.

Досліджуючи проблему розвитку художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя, ми розглядали положення Б. Теплова (1985). Він зазначав, що «при встановленні основних понять вчення про обдарованість найбільш зручно виходити з поняття «здібність»» (20, с.16) Вчений виділив три ознаки здібностей, які лягли в основу визначення, що найчастіше використовується спеціалістами: здібності – це індивідуально-психологічні особливості, які, по-перше, відрізняють одну людину від інших, по-друге, стосуються успішності виконання певної діяльності або багатьох діяльностей, по-третє, не зводяться до наявних навичок, умінь чи знань, але які можуть пояснити легкість і швидкість набуття цих знань і навичок. «Ми не можемо розуміти здібності ... як вродженні властивості індивіда... Вродженими можуть бути лише анатомо-фізіологічні особливості, тобто задатки, які лежать в основі розвитку здібностей, самі ж здібності завжди є результатом розвитку», – зазначав Б. М. Теплов [20, с. 17]. А обдарованість ним тлумачилась «як те якісно своєрідне поєднання здібностей, від якого залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тої чи іншої діяльності» [20, с. 22]

На думку І. Білої розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку є можливим через поширення та заохочення дітей до різноманітних форм творчої діяльності, серед яких особливу роль відіграють творчі ігри – ігри, які діти придумують самі, відображаючи враження від пізнання навколишнього світу.

Підтвердження її думки знаходимо і у роботах Д. Гілфорда, Н. Гросул, О. Дибіної, І. Карабаєвої, В. Клименко, Т. Комарової, Е. Торренса, Е. Боно, які доходять висновків, що ефективним засобом розвитку здібностей дитини є творчі ігри, творчі конструкторські задачі, що спонукають дітей до використання набутих знань і навичок, до пошуку нових способів діяльності. Як першоосновна ними виділяється думка про те, що під час розв'язування творчих завдань у дітей формуються винахідливість, кмітливість,

спостережливість, уміння планувати свої дії, шукати найбільш оптимальні рішення. І як наслідок – розвиток конструкторського, творчого мислення дітей. Важливо відмітити, що психологи Е. Торренс та Д. Гілфорд розглядають також питання розвитку творчості педагога і наголошують: перш ніж розвивати творчі здібності дитини педагог має бути сам творчим (Біла, 2014).

Як синтез інтелекту, уяви та дивергентного мислення розглядали творчі здібності Г. Альтшулер та Є. Ільїн (Ильин, 2009). Провівши аналіз їх робіт, можна дійти до висновку, що головне це не розвиток здібностей, а створення мотивації оволодіння технології творчої праці. Так, основним способом розвитку творчої особистості є її самовдосконалення, а не робота над конкретними задатками і здібностями людини. Але, Є. Ільїн також виокремлює думку, що творчий розвиток може бути розвинений через вирішення нестандартних творчих завдань, що перекликається з думками авторів згаданих нами попередньо.

До питання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку підходила і Л. Шульга. Ґрунтуючись на дослідженні Л. Шульги робимо висновок, що підґрунтям для розвитку творчих здібностей дошкільника є психологічні особливості дошкільного віку: здатність до емоційної чутливості, уміння «входити» в уявну ситуацію, переживати й емоційно відгукуватися на красу в житті та мистецтві, емоційна щирість, образне мислення, асоціативність, пізнавальна активність, динамічність і яскравість уяви. Автор вбачає систему роботи з дітьми через розвиток творчих здібностей, природних нахилів дітей через емоції, почуття, через естетичне ставлення до природи, через використання різних методів образотворчого мистецтва, що стимулює прагнення дитини до творчого пошуку (Шульга, 2019). Також важливою для нашого дослідження розвитку художньо-творчих здібностей дітей є думка Д. Гілфорда (1965), який розробив концепцію креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності, в основу якої

поклав теорію мультифакторної структури інтелекту. Тут важливо зазначити, що термін «креативність» раніше у літературі використовувався як «творчі здібності», однак пізніше почав витіснятися мовним запозиченням з англійської мови (creativity, creative) (Спіркін, 1988). У своїй науковій діяльності Д. Гілфорд розглядав конвергентне та дивергентне мислення. На його думку саме дивергентне мислення детермінує креативність. Відповідно до його концепції характеристиками креативності є:

- здатність до виявлення та постановки проблеми;
- здатність до генерування великої кількості ідей;
- здатність до продукування різноманітних ідей (гнучкість);
- здатність нестандартного реагування на подразники (оригінальність);
- здатність до вдосконалення об'єкта;
- здатність вирішувати проблеми.

Зупинимося на детальному розгляді ключового поняття «здібності». Так, «Український педагогічний словник» трактує це поняття як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності» (Гончаренко, 1997, с. 135). Здібності виявляються в процесі оволодіння діяльністю, у тому, настільки індивід за всіх інших умов швидко й ґрунтовно, легко й твердо освоює способи організації та здійснення певного виду діяльності. У тлумачних словниках терміни «здібний», «обдарований», «талановитий» вживаються як синоніми і описують рівень прояву здібностей (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2004).

У процесі розвитку творчих здібностей велику роль відіграє поведінка дорослого як зразок до наслідування дитиною. Наявність зразка творчої поведінки значимого дорослого, важливість для дитини прикладів наслідування підкреслював Р. Штернберг: «Творчі здібності розвиваються не

тоді, коли педагог або батьки говорять дітям про необхідність їх розвитку, а тоді, коли дорослі показують їм, як треба робити» (Ожиганова, 2001, с. 75).

На основі аналізу теоретичних джерел можна стверджувати, що творчі здібності розуміються як прояв уміння створювати предмети матеріальної і духовної культури, продукувати нові ідеї, відкриття і твори, словом – індивідуальна творчість у різних галузях людської діяльності (Мерлин, 1990).

Заслуговує на увагу в контексті нашого дослідження уточнення поняття формування художніх здібностей. Поняття «художні здібності» – складне й багатогранне. Це особлива обдарованість до художньої творчості в межах того чи іншого мистецтва. В. Кузьменко (1996) стверджує, що художня здібність виявляється у схильності, потребі, здатності до художньої творчості, у легкості засвоєння навичок творчої діяльності в тому чи іншому виді мистецтва.

Зробивши аналіз літератури і звернувши увагу на поняття творчі здібності та художні здібності ми можемо сміливо підкреслити зв'язок між ними. Умовою, яка поєднує процес розвитку творчих і художніх здібностей є потреба перебування дитини дошкільного віку в художньо-творчому середовищі: унікальному й естетично оформленому та творчо налаштованому товаристві дітей та дорослих, або ж просто перша соціальна група дитини-її сім'я. Життя дитини, яке насичене в повсякденному житті картинами, музикою, театральними виставами та іншою творчою діяльністю, що відповідає її віковим можливостям, призводить до розвитку як творчих, так і художніх здібностей.

Хоча ці два поняття пов'язані, вчені чітко розрізняють їх, і ми погоджуємось з цією точкою зору через відмінності в творчих здібностях і навичках. Згідно з визначенням понять творчих і художніх здібностей можна зрозуміти, що головна відмінність творчих здібностей полягає в здатності генерувати нові ідеї та знаходити рішення проблем, де художні здібності, в свою чергу, є передумовою створення нової, культурної цінності.

Художньо-творчі здібності (здібності до художньої творчості, творчі художні здібності, образотворчі здібності) визначаються більшістю науковців як сукупність (ансамбль) множини певних психофізичних властивостей людини, які у своїй функціональній єдності забезпечують здатність до певної творчої діяльності (образотворчої, літературної, музичної тощо) засобами художніх образів (В. Андреев, Н. Лейтес, О. Мелік-Пашаєв, В. Моляко, А. Савенков та ін.).

А. Мелік-Пашаєв (1981) виділяє три рівні (компоненти) творчих художніх здібностей:

1. Емоційно-ціннісний компонент – емоційно-ціннісне ставлення особистості до світу (цілісне художньо-чуттєве сприймання, художня спостережливість, емоційна вразливість, увага до внутрішнього світу інших, здатність до співпереживання).

2. Креативний компонент – здібності до створення образів (творча уява, художньо-образне та асоціативне мислення).

3. Спеціальний компонент – якості, що сприяють оволодінню засобами певного виду мистецтва (музичного, образотворчого, літературного).

Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя є одним із завдань художньо виховання дошкільників (Беленька та ін., 2016). Підтвердженням цього є трактування поняття художнього виховання в «Українському педагогічному словнику». Художнє виховання – формування засобами мистецтва естетичного сприймання, розвиток художньо-творчих здібностей людини у різноманітних галузях мистецтва, потреби вносити у життя прекрасне. Має на меті, насамперед, розвиток інтересу до мистецтва, формування в людини вміння сприймати, розуміти та оцінювати твори мистецтва, естетичної свідомості (смаків, поглядів, потреб) тощо (Гончаренко, 1997).

З отриманого досвіду роботи з дошкільнятами, можемо зробити висновок, що більшість дітей в ранньому віці мають захоплення до певного

виду діяльності. Однак, спостереження підтверджують, що не можна заздалегідь спрогнозувати майбутнє творчої дитини, проте можна закласти основу. Прикладом такого твердження є добре відомий людству автор загальної та спеціальної теорії відносності – А. Ейнштейн. У дитинстві та юнацтві його не вважали здібним до математики, а сам він мріяв стати художником. Нездібним до малювання в юнацтві вважали В. ван Гога. Ці приклади свідчать про обережність в оцінюванні художніх і творчих здібностей дітей.

З цього можемо зазначити, що ціль сучасної освіти- розвиток багатогранної особистості, здатної до творчої, креативної діяльності.

За дослідженнями видатних психологів ХХ століття (Л. Виготського, Д. Ельконіна, Е. Еріксона, Ж. Піаже) та дослідженнями сучасників (С. Максименка, Л. Обухової, С. Степанова, Л. Терлецької) дошкільний вік – сприятливий період для розвитку творчих нахилів особистості, їхнього прояву у сферах пізнання та художньої діяльності. Згадані науковці довели, що у дітей цього віку більшість психічних процесів, зокрема, пам'ять, мислення, сприймання, уява, почуття, перебувають на стадії становлення, зміни, розвитку – вони надзвичайно рухливі, нестійкі, мінливі, суперечливі (Ельконін, 1960; Виготський, 1984; Піаже 1994; Степанов, 2004; Терлецька, 2005; Максименко, 2006).

Правильна оцінка педагогом результатів діяльності дитини, допомагає вирішенню завдання х розвитку художньо-творчих здібностей. Не піддається сумніву факт, що процес розвитку людства залежить від креативних і обдарованих людей. Обдарованість включає в себе сукупність індивідуальних рис, які допомагають досягти успіхів в певній діяльності. Основою формування творчості та обдарованості є діяльність, в якій проявляються здібності.

Великий внесок в українську систему освіти вніс О.Семенов, який своїми дослідженнями провів порівняльний аналіз зарубіжного та

вітчизняного досвіду закладення основ творчої особистості дитини в школах неформальної освіти. В його роботі зазначено, що завдання мистецьких навчальних закладів Німеччини, методи яких базуються на сімейному і релігійному вихованню дітей це- профілактика негативних явищ у дитячому середовищі, організація вільного часу дітей. Але насичена освітня програма цієї країни спричинила дискусію про подальший розвиток неформальної освіти в Німеччині. Школи країни тісно співпрацюють з неформальними освітніми установами, пропонують великий перелік різноманітної діяльності, що спрямована на здобуття життєвого досвіду, набуття нових умінь, знань та навичок потрібних для життя в соціумі (Семенов, 2017).

Отже, розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку є складною психолого-педагогічною проблемою сучасності. Розвинений творчий потенціал є запорукою гармонійного розвитку дитини в майбутньому. Психологічні засади розвитку художньо-творчих здібностей розкриті у низці вітчизняних та зарубіжних досліджень. Зокрема у роботах Л. Виготського, Д. Ельконіна, Е. Еріксона, Н. Лейтеса, С. Максименко, А. Маслоу, Л. Обухової, Ж. Піаже, С. Степанова, Б. Теплова, Л. Терлецької. З педагогічної точки зору художньо-творчі здібності – це особливі якості людини, які забезпечують здатність до певної творчої діяльності та, як результат, виникнення чогось нового. Підтвердження цьому знаходимо у роботах науковців, таких як: В. Андрєєв, Н. Лейтес, О. Мелік-Пашаєв, В. Моляко, А. Савенков та ін.

1.2 Сутність, завдання, умови і психологічні особливості розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку

Творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей, яка передбачає наявність у особистості

здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною і оригінальністю, унікальністю.

Продуктом творчості є не лише матеріальні результати, а і нові ідеї, рішення, думки які можуть і знайти одразу матеріального втілення.

Творчість – це створення нового у різних планах і масштабах [14, с. 381].

Здібності - це індивідуально-психологічні особливості особистості, які є умовами успішного здійснення даної діяльності і динаміки оволодіння знаннями, вміннями та навичками.

Провівши аналіз складових творчих здібностей, ми дійшли до висновку, що не дивлячись на відмінність підходів до їх визначення, дослідники однозначно виділяють такі основні компоненти творчих здібностей, а саме:

- Уява – здатність створювати нові образи та ідеї
- Оригінальність – здатність створювати нестандартні, новаторські рішення.
- Гнучкість мислення – здатність змінювати точку зору, знаходити альтернативні рішення
- Дивергентне мислення – здатність до різноманітних рішень і підходів до однієї проблеми.

Щоб дати характеристику творчості, потрібно врахувати різні чинники, ознаки, властивості. З точки зору психології і педагогіки цінність вивчення процесу підготовки до творчої діяльності є виявлення форм, методів і засобів розвитку творчості.

На думку Г.С. Костюка, процес розвитку особистості – це безперервний процес кількісних та якісних змін людської істоти, які відбуваються на всіх етапах розвитку особистості і є наслідком її взаємодії з навколишнім світом. За Г.С. Костюком, процес становлення особистості

являє собою «саморух» з поєднанням зовнішніх і внутрішніх умов. Вчений зауважив, що в процесі навчання особистість дитини виступає не тільки як об'єкт, а й суб'єкт навчально-виховного процесу. Тому він підкреслив, що можливості навчання і виховання залежать не лише від суспільних умов, а й від вікових та індивідуальних особливостей розвитку вихованців [10, с. 608]

Дитяча художня творчість певні особливості, тому необхідно розробляти методи, що розвивають дитячу творчість. Під поняттям розвитку творчої активності дитини ми розуміємо якісні зміни в пізнавальній діяльності дітей, що відбуваються внаслідок розвитку вмінь та навичок мистецької діяльності.

Науковці надають велику роль заняттям з художньої діяльності і виховній роботі, яка стосується розвитку в вихованців уміння сприймати красу в навколишньому світі та творах образотворчого мистецтва. Цікавість дітей до образотворчої діяльності, зумовлена її важливістю для всебічного та культурного розвитку дитини, потреба якої з роками лише зростає.

Образотворча діяльність вкрай важлива для різностороннього розвитку особистості. Під час малювання у дітей формується спостережливість, посидючість, терплячість, охайність, розвивається художній смак і творчі здібності.

Образотворча діяльність розвиває безліч функцій і можливостей будь-якої дитини. У дослідженнях Т. Комарової була розроблена структура сенсорних здібностей, що виявляються і формуються в образотворчій творчості в умовах розвиваючого навчання дітей:

- здатність цілеспрямованого аналітико-синтетичного сприйняття зображуваного предмета;
- здатність формування узагальненого уявлення, що відображає ознаки і властивості багатьох предметів, які можуть бути передані в зображенні;
- здатність створення зображення предмета на основі наявного

уявлення згідно матеріалом, технікою і образотворчим можливостям з діяльності;

- здатність здійснювати комплекс рухів під контролем зору;
- здатність сприйняття, створюваного і закінченого зображення і сенсорної оцінки;
- здатність створення зображення на основі оперування уявленнями, тобто залучення накопиченого раніше сенсорного досвіду і перетворення його за допомогою уяви.

Аналіз праць науковців дозволяє стверджувати, що:

- творчі прояви в дитини спостерігаються досить рано, це зумовлено тим, що кожна дитина індивідуальна;
- для дитячої творчості характерними є непередбачуваність, спонтанність;
- і в творчій, і в будь-якій іншій діяльності дитині властиві всеохоплююча допитливість, дослідження світу: від «що це таке» до «хочу все знати»;
- дитині властивий потяг до казок, віршів, музики, картин, загалом – до мистецтва;
- дитяча творчість, як правило, пов'язана з грою, що є провідним видом діяльності дитини дошкільного віку;
- творчість вимагає створення певних умов, за яких дитина почуватиметься вільною від впливу дорослого;
- креативність є однією з базових характеристик дитини дошкільного віку, що характеризує активну позицію особистості, готовність ухвалювати миттєві рішення, допитливість, здатність коментувати процес та результати діяльності, стійку мотивацію досягнень, розвинену уяву, а також здатність до створення творчого образу, який характеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Т. Комарова також зазначила ручну умілість як своєрідну

сенсомоторну здатність, яку можна і потрібно формувати в дошкільному віці. У структурі цієї здатності виділяються три компоненти:

- техніка малювання (способи правильного тримання олівця, пензля і оволодіння раціональними прийомами їх використання, оволодіння технікою лінії, штриха, плями);
- формотворні рухи (рухи, спрямовані на передачу форми предмета);
- регуляція малювальних рухів по ряду якостей (темп, ритм, амплітуда, сила натиску): плавність рухів, безперервність, утримання напрямку рухів по прямій, дузі, окружності, вміння змінювати напрямок руху під кутом, перехід від одного руху до іншого.

Український психолог В. Моляко, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, зазначає, що «під творчістю розуміють процес створення чогось нового для даного суб'єкта. Тому зрозуміло, що творчість у тій чи іншій формі не є талантом «вибраних», вона доступна кожному. І дитина, яка засвоює нові знання, розв'язує нову, незнайому задачу, і робітник, який виконує нове технічне завдання, і комбайнер, якому потрібно в процесі збирання урожаю врахувати вологість колосся, напрямок вітру – всі вони займаються творчістю, розв'язують творчі задачі» [19, с. 53].

Також, осторонь даної проблеми не стояли і зарубіжні вчені. Так, А. Маслоу, представник гуманістичної ідеології зазначав що, людина як творча особистість пізнає світ через розкриття свого творчого начала як внутрішнього людського психологічного фактора, що має необмежені фізичні, психологічні й інтелектуальні можливості. Тим самим творча особистість, реалізуючи свою сутність, «приречена» на постійне всамоудосконалення [41].

Тим часом, К. Роджерс, що є одним з засновників гуманістичної психології, ввів поняття «особистісного зростання», яке є протилежним «Розвитку особистості». За К. Роджерсом, особистісне зростання включає в себе тенденцію розвитку своїх здібностей, для збереження і розвитку

особистості. Вчений вважає, що при створенні необхідних умов активується процес саморозвитку, результатом якого будуть активні зміни на шляху до її особистісної зрілості. Саме ці зміни – зміст, спрямованість, динаміка – вказують на процес особистісного зростання і можуть виступати в якості критеріїв. [42]

Л. Шульга вказує на те, що провідна роль у творчому процесі дитини дошкільного віку належить емоційно-чуттєвій сфері, а не раціональному мисленню. Чуттєва сприйнятливість навколишньої дійсності є необхідною умовою творчої діяльності дитини, а накопичення вражень – першим етапом у розвитку її творчих здібностей, при цьому: чим багатший чуттєвий досвід дитини, тим яскравіші образи уяви і гостріше бажання відтворити власні враження у творчій діяльності [52].

Сучасні науковці (Г. Беленька, І. Біла, А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Піроженко, М. Поддьяков, Н. Портницька, О. Семенов та інші) зазначають, що одним із провідних рушіїв розвитку творчих здібностей дитини є залучення її до практичної діяльності і вказують на роль продуктивних видів діяльності як засобів розвитку творчих здібностей дошкільників.

Дослідники вказують на важливість створення певних умов і середовища, які б стимулювали залучання до образотворчої діяльності, що в свою чергу поволи розвивало б в неї саме те, що здатне ефективно розвиватись саме в цей момент.

Л. Шульга зазначає, що в педагогічній літературі досить ґрунтовно висвітлено два основні підходи до творчого розвитку дітей: обмежене керівництво (А. Бакушинський, К. Вентцель, В. Захарова, Г. Кершенштейнер, Ю. Полуянов, Є. Фльоріна та інші) і цілеспрямоване навчання (Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Комарова, В. Космінська, В. Котляр, Н. Сакуліна, Н. Халезова та інші). Існує і третій підхід – синергетичний (В. Кремень, Л. Масол). Третє, надзвичайно важливе, умова ефективного розвитку творчих здібностей

впливає з самого характеру творчого процесу, який вимагає максимальної напруги сил [53].

Прихильники першого підходу схильні вважати, що зображувальна активність дитини повторює шлях розвитку людства, а керівництво творчістю полягає лише у створенні певного художнього середовища. Так, А. Бакушинський підпорядковує процес навчання процесу виховання і вбачає під керівництвом творчістю необхідність художньо-педагогічної допомоги при пізнанні дитиною світу, предметів, їх властивостей, а пізніше і відносин, їх взаємодії. При цьому він звертає увагу педагогів не на передання дитині графічних шаблонів, а на необхідність як найменшого втручання в творчі наміри і дії дитини, збереження «автономних цінностей віку» і «способів сприйняття світу дитиною» [53].

Прихильники другого підходу в свою чергу вважають, що розвиток художньо-творчих здібностей залежить від сформованості в дитини морально-естетичної позиції, уявлення (репродуктивного та творчого), сукупності спеціальних здібностей, основ зображувальної грамоти, художніх умінь і навичок, а також вони вказують на необхідність розглядання проблеми дитячої творчості у зв'язку з навчанням. Науковці визнають, що педагогу відводиться важлива роль у «формуванні необхідних властивостей дитини», «усвідомленні» творчості, «цілеспрямованого формування» продуктивної творчості дошкільників в образотворчій діяльності [53].

Швидкий розвиток творчих здібностей залежить від правильного керівництва з боку педагога. Так, в організації образотворчої діяльності дітей велике значення має вміння вихователя виконувати низку завдань і функцій:

1. Створення сприятливого середовища для творчості

- Забезпечення матеріалами та інструментами малювання;
- Організація простору, що стимулює творчу активність і комфорт для дітей.

2. Мотивація і заохочення дітей

- Вміння мотивувати дітей до творчої діяльності, підтримувати їх інтерес та ентузіазм.
- Заохочення дітей до експериментів і самовираження.

3. Індивідуальний підхід до кожної дитини

- Врахування індивідуальних особливостей, здібностей і рівня розвитку кожної дитини.
- Надання диференційованих завдань і підтримки відповідно до потреб дітей.

4. Розвиток уяви і креативного мислення

- Стимулювання уяви, фантазії, креативного мислення через запитання, завдання та творчі проєкти.
- Вміння допомогти дітям розширити свої уявлення про світ через образотворчу діяльність.

5. Співпраця з батьками

- Залучення батьків до процесу образотворчої діяльності дітей, організація спільних заходів та виставок.
- Інформування батьків про досягнення та розвиток творчих здібностей їхніх дітей

Малювання- одне із найулюбленіших занять дітей, де існує велике «поле» для розвитку творчих здібностей. Тематика малюнків може бути різною:

- Окремі предмети і сцени з навколишнього світу;
- Літературні і мультиплікаційні герої;
- Декоративні візерунки»
- Пейзажі і ін.

У закладах дошкільної освіти, на заняттях з малювання так і в позаурочних годинах, для відтворення образотворчої діяльності діти

використовують кольорові олівці, акварельні та гуашеві фарби, які дають можливість оволодіти різними образотворчими можливостями.

Створення малюнка за допомогою кольорових олівців є чудовим способом розвивати творчі здібності дітей старшого дошкільного віку. Під час малювання олівцями, діти засвоюють техніки розфарбовування: легке натискання для отримання світлих відтінків, сильніше натискання для насичених кольорів; навчаються змішувати кольори і створювати перехід від одного кольору до іншого.

Малювання фарбами теж є чудовим способом розвивати творчі здібності дошкільнят. Заняття з використанням фарб, допомагають дітям виразити свої емоції, розвивають моторику і зорово-моторне координують. На заняття діти закріплюють свої навички тримання пензля, змішування фарб на палетці, удосконалюють нанесення мазків різною товщини. Відбувається заохочення дітей експериментувати з кольорами і техніками.

Основи знань із малювання – це образотворча грамота, без якої неможливо втілити образи дійсності в відповідну художню форму. Знання з живопису, малюнку та композиції даються в формі ігор-загадок, ігор-екскурсій, ігор-змагань, композиційних ігор. За допомогою цих ігор у дошкільнят розвивається техніка зображення, вони вчать правильному сприйняттю форми предмета, його кольору величини, пропорції, положення в просторі щодо інших предметів. Також необхідно знайомити дошкільнят з новими поняттями і термінами образотворчого мистецтва.

На основі аналізу літератури і наукових робіт ми можемо визначити наступні умови для розвитку творчих здібностей дошкільнят старшого віку:

1. Планування та організація видів творчої діяльності, що сприяють розвитку творчих здібностей;
2. Організація розвиваючого предметно-просторового середовища групи.

3. Взаємодія педагогів з батьками з питань розвитку творчих здібностей

Як вважає А. Венгер, щоб творчість дитини та її творчі здібності своєчасно виявлялися і розвивалися у дітей старшого дошкільного віку, у закладі дошкільної освіти належить створити сприятливі умови: необхідно допомагати дітям проявляти природне прагнення до креативності, використовуючи для цього розвивальні завдання; правильно оцінювати досягнення дітей у творчій діяльності; не переривати творчий процес; не гальмувати прояви творчої активності дитини критичними зауваженнями, негативними оцінками; створювати ситуації вільного обміну думками [15, с. 24].

Для оптимізації творчого процесу необхідне формування для кожної дитини індивідуальної зони – ситуації творчого розвитку. Зона творчого розвитку – це та основа, на якій будується педагогічний процес. Як зазначав Л. Виготський, творчість існує не тільки там, де вона створює великі твори, але і скрізь, де дитина уявляє, змінює, створює щось нове [18].

Важливою умовою розвитку творчих здібностей старших дошкільників, на думку Д. Ельконіна і В. Давидова, є організація цілеспрямованої діяльності дітей у дошкільному закладі та сім'ї: збагачення його яскравими враженнями, забезпечення емоційно-інтелектуального досвіду, який служить основою для виникнення задумів і є матеріалом, необхідним для роботи уяви. Єдина позиція педагогів це розуміння перспектив розвитку дитини і взаємодія між ними – одна з важливих умов розвитку дитячої творчості. Наступна важлива умова розвитку творчих здібностей – врахування індивідуальних особливостей дитини, тому, важливо врахувати темперамент, характер, особливості деяких психічних функцій, і навіть настроїв дитини в день, коли має бути робота [27].

На думку О. Дяченко, неодмінною умовою організованою дорослими є творча діяльність, яка є у першу чергу атмосферою творчості: «мається на

увазі стимулювання дорослими такого стану дітей, коли «розбуджені» їхні почуття, уява, коли дитина захоплена тим, що робить. Тому вона відчуває себе вільно, комфортно. Це можливо, якщо на занятті або в самостійній художній діяльності панує атмосфера довірливого спілкування, співпраці, співпереживання, віри в дитину, підтримки його невдач» [26, с. 2].

Також умовою розвитку творчих здібностей В. Давидов вважає навчання, у процесі якого формуються знання, способи дії, здібності, що дозволяють дитині реалізувати свій задум. Для цього знання, вміння повинні бути гнучкими, варіативними, навички – узагальненими, тобто застосовуватися в різних умовах. В іншому випадку в старшому дошкільному віці у дітей з'являється так званий «спад» творчої активності. Так, дитина, розуміючи недосконалість своїх малюнків і виробів, втрачає інтерес до образотворчої діяльності, що позначається у розвитку творчої активності дошкільника у цілому [20].

Отже, найважливішою умовою розвитку та стимулювання творчих здібностей є комплексне і системне використання методів і прийомів. Мотивація завдання – не просто мотивація, а пропозиція дієвих мотивів і поведінки дітей якщо не до самостійної постановки, то до прийняття завдання, поставленого дорослими.

1.3 Особливості розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання

Проблема розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку – одна з найактуальніших проблем дошкільного виховання. Успішність розвитку здібностей дошкільнят безпосередньо залежить від умов і організації розвивального простору закладу дошкільної освіти, залучення дітей до художньо-творчої діяльності.

Дитяча творчість – явище унікальне. Багато педагогів і психологів, доходять до єдиної думки – заняття творчою діяльністю допомагає у всебічному і естетичному розвитку особистості дитини.

Ми розглянемо такий вид творчості, як малювання, адже образотворча діяльність дошкільнят – це художня діяльність, що сприяє засвоєнню здібностей у процесі відтворення навколишнього середовища в графічній або пластичній формі. Однак реалізація даних можливостей залежить від відчуття радості і задоволення від створеного ними продукту творчої діяльності.

У процесі залучення дітей до різних видів образотворчого мистецтва відбувається розвиток пізнавальних здібностей, узагальнюються знання про суспільні явища, природу, людей, діти навчаються сприймати художні образи в картині або скульптурі.

Психолого-педагогічні дослідження показують особливості психічного, естетичного та творчого розвитку дітей дошкільного віку. Так, у працях О.В.Запорожця, В.В.Давидова, М.М.Подьякова виявлено, що дошкільники вміють виділяти головне в процесі предметно-чуттєвої діяльності, встановлюючи зв'язки між окремими предметами та подіями і відображати їх в образній формі. Цей процес особливо помітний у різних видах практичної діяльності: формуються узагальнені способи аналізу, порівняння і співставлення; розвиваються вміння самостійно знаходити способи вирішення поставлених завдань.

Живопис — це один із видів образотворчого мистецтва, який використовує кольори та форми для створення візуальних образів. Він має багатий арсенал зображувально-виразних засобів, що дозволяють художнику виражати свої ідеї, емоції та погляди. Розглянемо, які встановлюються зв'язки і як необхідно впливати, щоб допомогти дітям у створенні виразного образу в малюнку.

Характерним зображувально-виразним засобом живопису є колір, завдяки якому художник передає різноманітність оточуючого світу, своє емоційне бачення середовища в якому знаходиться.

Колір це першочергове що привертає увагу дітей, емоційно впливаючи на їхні почуття. Так, яскраві, чисті кольори надають малюнкам вихованців виразність, святковість, свіжість, яскравість.

Так, у групах старшого дошкільного віку під час малювання метеликів педагог може використовувати яскраві кольори фарб, звертаючи увагу дітей на поєднання фону і кольору, завдяки чому відбуватиметься формування і сприймання образу і вигляду метеликів.

Порівняно із малюками у дітей старшого дошкільного віку педагог повинен формувати більш диференційоване ставлення до кольору як засобу передачі настрою, почуттів (колір сумний, веселий, темний; колір веселий, радісний, святковий).

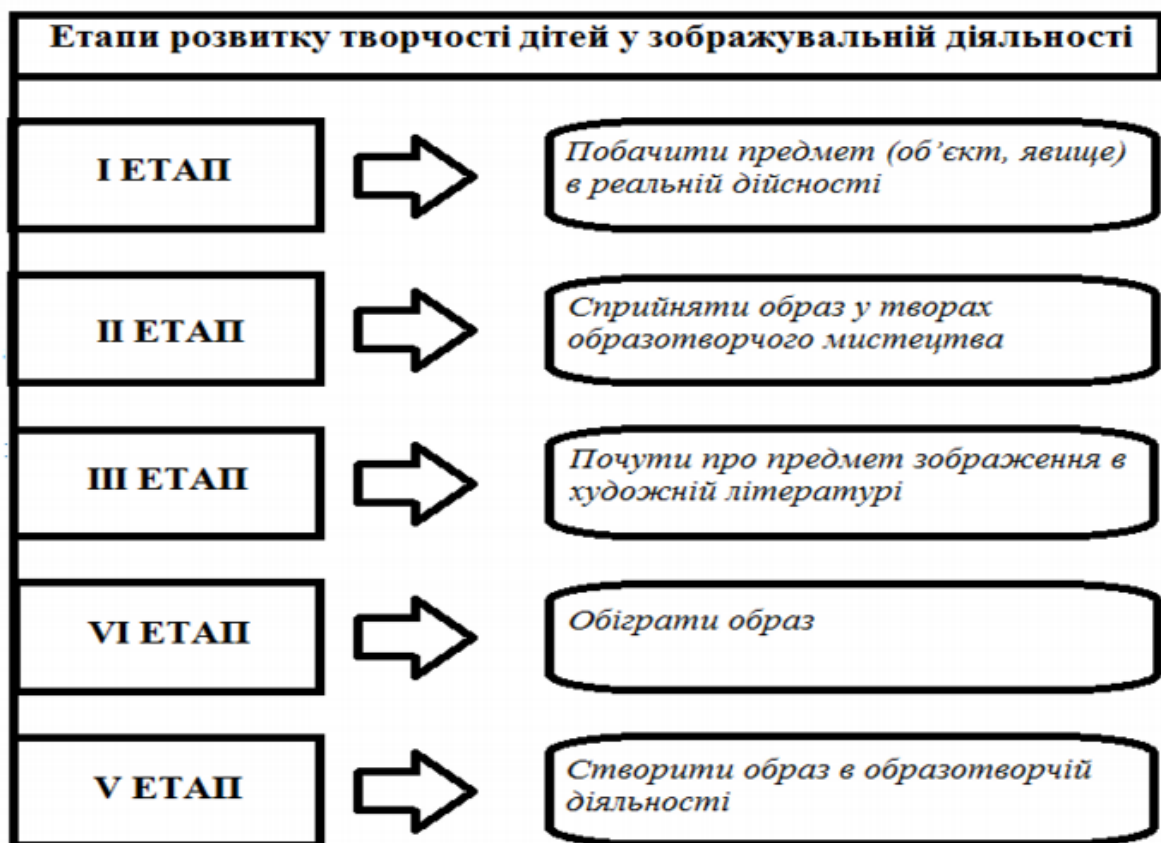
Другим виразним засобом є лінії. Тут важливо підкреслити контур-основні лінії, що окреслюють форми та структуру об'єктів, а також живописні лінії, які можуть бути чіткими або розмитими, прямими або кривими, що додають динаміки та руху. Характер лінії у дорослого художника визначається рівнем його майстерності. Малюнок часто буває лаконічним, часто маючи вигляд ескізу.

На основі вивчення досліджень Г.О.Підкурганної, варто зазначити, що педагогам доцільно здійснювати художньо-творче виховання і розвиток дітей, проводячи їх через п'ять етапів, що передують власне творчій зображувальній діяльності (рис.).

На п'ятому етапі педагог повинен залучати дитину до творчого процесу, який відбувається в певній послідовності: виникнення задуму, його реалізація, отримання результату.

Важливим фактором в розвитку творчих здібностей є інтерес дітей до зображувальної діяльності і її відтворення. В основу формування інтересу ми використали праці вітчизняних і зарубіжних педагогів і психологів, окрема, О.В.Запорожця, Н.Г.Морозової, Г.І.Щукіна, і можемо зазначити, що інтереси формуються в процесі організованої діяльності.

Поява інтересу – це передумова і своєрідний показник художнього розвитку, формування інтересу, а також засіб підвищення ефективності

навчання дітей зображувальній діяльності [43]

Тому, нами було визначено умови, які необхідно створити для зображувальної діяльності:

- забезпечити заняття різноманітними художніми матеріалами для зображувальної діяльності;

- підібрати наочний матеріал (твори образотворчого мистецтва, ілюстрації з книг та ін.);

- обладнати куточок (центр) для самостійної зображувальної діяльності.

Це підготує ґрунт для формування інтересу і сприятиме створенню в дітей позитивного ставлення до діяльності.

Період, коли дитина перебуває в дошкільному закладі освіти є найсприятливішим для формування і розвитку творчих здібностей дитини. Під час цього періоду образотворча діяльність може стати для дітей стійким захопленням, адже вона формує зацікавленість, увагу, розвиває здібності і сприймання.

Формування сприймання теж надзвичайно важливе завдання. Воно стоїть в одному ряду з появою інтересу, адже образотворча діяльність можлива лише на рівні сенсорного сприйняття: вміння розглядати предмети, порівнювати форму, колір, величину, встановлювати ознаки предметів і явищ.

На цьому етапі важливе сенсорне виховання, систематичний розвиток відчуттів. Важливим у сенсорному вихованні дітей є засвоєння ними узагальнених знань про якість предметів.

У різних видах образотворчої діяльності мета обстеження буде різною, але перед будь-яким видом діяльності вихователь звертає увагу дітей на форму, розмір, і положення в просторі, а вже перед самим зображенням виділяють контур, частини предмета, уточнюють колір [5, с. 38].

Сам процес обстеження включає кілька етапів, відповідно до досліджень Н.П.Сакуліної, ми виділили п'ять таких послідовних етапів:

1. Сприймання предмета в цілому (вихователь дає яскраву і образну характеристику предмета).

2. Обстеження з аналізом (спочатку виділяють великі частини, потім – малі, визначається їх форма).

3. Визначення будови предмета (співвідношення великих і малих частин).

4. Виділення кольору.

5. Повторний процес обстеження (запитання до дітей, розповіді дітей).

Звичайно, такий поділ процесу сприймання на етапи умовний і не завжди всі вони наявні у сприйманні. Це залежить від досвіду дітей.

Відповідно до вищесказаного, основою художньо-творчого розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва і образотворчої діяльності ми визначили такі:

- особистісна позиція дитини, бажання самовиражатися;
- розвиток здібностей до образотворчої діяльності (до їх структури входять: емоційний відгук, сенсорика, творча уява, відчуття кольору, форми, композиції, уміння руки);
- створення художнього образу особистісне ставлення дитини, емоційний відгук, самоутвердження, вибір і надання переваги засобам виразності (живописних, графічних, пластичних, декоративно-силуетних); взаємозв'язок різних способів та самостійний їх вибір дітьми;
- зміна структури педагогічного процесу і методів педагогічного керівництва. Ця зміна передбачає роль педагога в якості помічника, співучасника творчості. Спільна діяльність дорослого і дитини набуває характеру співтворчості; яка на кожному віковому етапі має свою функцію. На всіх вікових етапах позиція дитини залишається головною, провідною, і педагог повинен був приймати її до уваги.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши матеріали першого розділу, можна зробити такі висновки:

1. Проведено аналіз понять «творчість», «творчі здібності», «ініціативність», та доведено, що «творчість» є більш ширшим поняттям ніж

«творчі здібності» і виступає рушійною силою для генерації нових ідей, продуктів та рішень, які мають безмежну цінність. Являють собою здатність до продукування нових ідей, інноваційності та творчого процесу, який включає в себе етапи досліджень, експериментів, що призводять до трансформації у певні продукти або результати.

«Творчі здібності» являють у собі унікальні здібності і навички індивіда, які він має для прояву творчості та відтворення ідей, продуктів та рішень, а також поєднання якостей та рис особистості, її характеристики, якими забезпечується новизна та оригінальність продуктів діяльності.

«Ініціативність» являє собою готовність або здатність особистості до прояви активності для вирішення поставлених завдань.

2. Розглянуто важливість і педагогічний потенціал занять з образотворчого мистецтва в контексті закладу дошкільної освіти.

Провівши аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури ми дійшли до висновку, що заняття образотворчого мистецтва формують підґрунтя для всебічного розвитку особистості і творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

При цьому було доведено, що однією з важливих умов розвитку ініціативності і творчості вихованців є створення умов та різноманітність роботи на заняттях з малювання. Використання різних шляхів для розвитку творчої діяльності, такі як різноманітність форм, методів, засобів навчання, формують навички, стимулюють активність, проявляють ініціативність, а також забезпечують розвиток їх творчих здібностей.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАЛЮВАННЯ

2.1. Визначення рівнів розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з малювання

Для визначення рівнів розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку, нами був проведений педагогічний експеримент, у якому взяло участь 14 дітей старшого дошкільного віку Чуківського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Колобок».

Дослідження проводилось у три послідовних етапи:

1. Констатувальний
2. Формувальний
3. Контрольний

Діти були поділені на групи: експериментальну та контрольну, по 7 дітей у кожній.

Метою констатувального етапу дослідження було виявлення рівня розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Для проведення констатувального етапу експериментального дослідження була розроблена методика діагностики, яка являє собою характеристику критеріїв, їх показників та рівнів розвитку творчих здібностей дошкільнят старшого віку й добір діагностичних методів дослідження.

Методика констатувального експерименту була розроблена на основі таких завдань:

1. Виявити критерії, показники і рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку

2. Підібрати діагностичні інструменти для виявлення рівнів творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

3. Вивчити стан роботи в ЗДО з досліджуваної проблеми, визначити рівень знань вихователів про творчі здібності дітей в образотворчому мистецтві.

Для досягнення поставлених цілей, були використані такі методи дослідження:

- Бесіда з дітьми
- Анкетування педагогів
- Творче завдання для дітей

Для визначення рівнів розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку, нами були виділені наступні критерії і показники, відображені в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Критерії та показники розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Методи дослідження
Мотиваційний	- бажання займатися творчістю; - інтерес до створення малюнків за власним задумом.	Бесіда
Когнітивний	- уявлення про техніки малювання; - знання про форму та розташування предметів (дотримання пропорцій між зображуваними предметами в малюнку).	Тест Е.П. Торренса завдання «Закінчи малюнок»
Діяльнісний	- уміння добирати виразно-образотворчі засоби для втілення образів; - уміння передавати форму та розташовувати предмети в малюнку.	Творче завдання

Виходячи з визначених критеріїв нами були виділені три основні рівні творчої активності дітей старшого дошкільного віку, висвітлений в таблиці 2.2

Таблиця 2.2.

Рівні розвитку творчої активності у дітей старшого дошкільного віку

Високий рівень	Дитина проявляє бажання займатися творчістю, інтерес до творчості, бажання відкривати нові закономірності у дитини має постійний характер. Дитина створює нові комбінації з засвоєних раніше елементів, наділяє предмет оригінальним образним змістом переважно без повторення, веде самостійні пошуки для вирішення завдання, доповнює, змінює, перетворює знайомий матеріал, знаходить виразно-зображальні засоби для втілення образу. Вона вміє самостійно вибирати задум малюнку, відображати в ньому сюжет і його елементи, правильно передавати форму і розташовувати предмети (дотримуючись пропорції між зображуваними предметами), її образи живі та виразні. Така дитина має індивідуальний «стиль» дитячої продукції і своєрідність манери виконання. Використовує різноманітні виразально-образотворчі засоби (колір, композицію), завдяки чому її малюнки характеризуються яскравістю і оригінальністю.
Середній рівень	Дитина проявляє недостатнє бажання займатися творчістю, інтерес до творчості, бажання відкривати

	<p>нові закономірності. Дитина вносить в свої роботи, придумані ним і не схожі на інші, образи, але допускає повторення. Рідко доповнює, застосовує відомі способи зображення в нових ситуаціях. Уява досить стійка, образи живі. Може описати зміст картини. Передає форму та розташування предметів з незначними помилками, в малюнку рідко відображає сюжет і його елементи. Повільна реакція та орієнтування в нових умовах.</p>
Низький рівень	<p>Дитина має елементарно-фрагматичне бажання займатися творчістю, відсутній інтерес до творчості, немає бажання відкривати нові закономірності, не зацікавлюються змістом картини, Дитина не може додати в роботу щось своє, не доповнює або не може знайти спосіб зображення того чи іншого предмета, не оригінальна у домальовуванні форм (зображення). Уява нестійка, створювані образи невиразні. Нестійка здатність входження в зображуваний образ, не передає форму та розташування предметів.</p>

Під час дослідження емоційного критерію ми пропонували старшим дошкільникам індивідуальну бесіду у формі «питання – відповідь» (завдання № 1) (Додаток А).

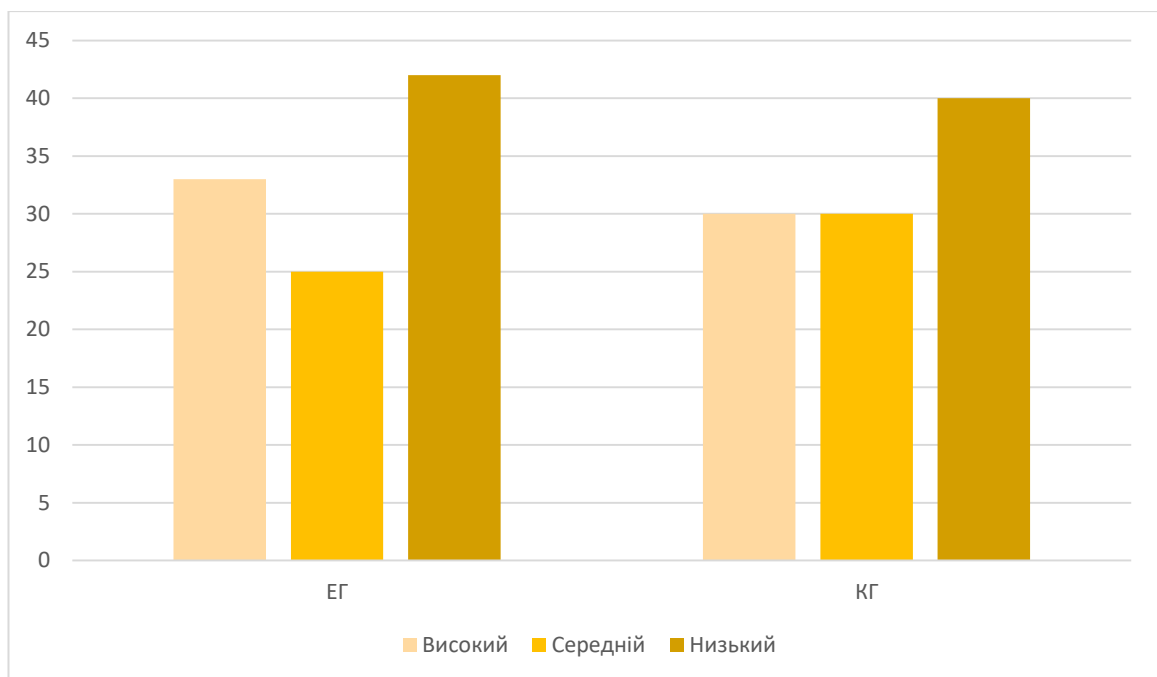
За результатами першого завдання, були виявлені такі рівні:

Високий рівень виявлено у 30% дітей. Вихованці швидко і чітко відповідали на поставлені запитання. 7 із 8 поставлених запитань мали позитивну відповідь

Середній рівень у 30%. Дітям потрібна була не велика допомога вихователя. 5 із 8 поставлених запитань мали позитивну відповідь.

Низький рівень – у 40% дошкільників, які приймали участь у експерименті. Діти важко йшли на контакт з педагогом. 3 із 8 поставлених запитань мали позитивну відповідь.

Отримані результати відображені в Рис.2.1

Рис. 2.1. Рівні розвитку творчих здібностей у дітей ЕГ та КГ за мотиваційним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Для дослідження когнітивного критерію ми використали тест Є. Торенса «Домальовування фігур». Дітям пропонувалося за визначений час (15 хв) домальовати десять незавершених фігур і придумати назву до кожного малюнка. При поясненні інструкцією заборонялося наводити приклади майбутніх зображень. Діти повинні були самостійно побачити, що було намальовано, та додати ту частину, якої не вистачало.

За результатами цього емпіричного матеріалу ми змогли оцінити здатність старших дошкільників до виділення сутності об'єкта, вміння втілювати свої здогадки, відображати в наданому об'єкті нові функції.

Оцінювання велось шляхом правильного виконання завдання. За кожне правильне завершення фігури, не повторюваність, розробленість ставився один бал.

Інструкція проведення методики «Завершення фігури»

Дитині пропонується домалювати десять незавершених фігур і придумати назву до кожного малюнка. Пояснюючи завдання не можна наводити приклади можливих відповідей, показувати малюнки, виконані іншими дітьми.

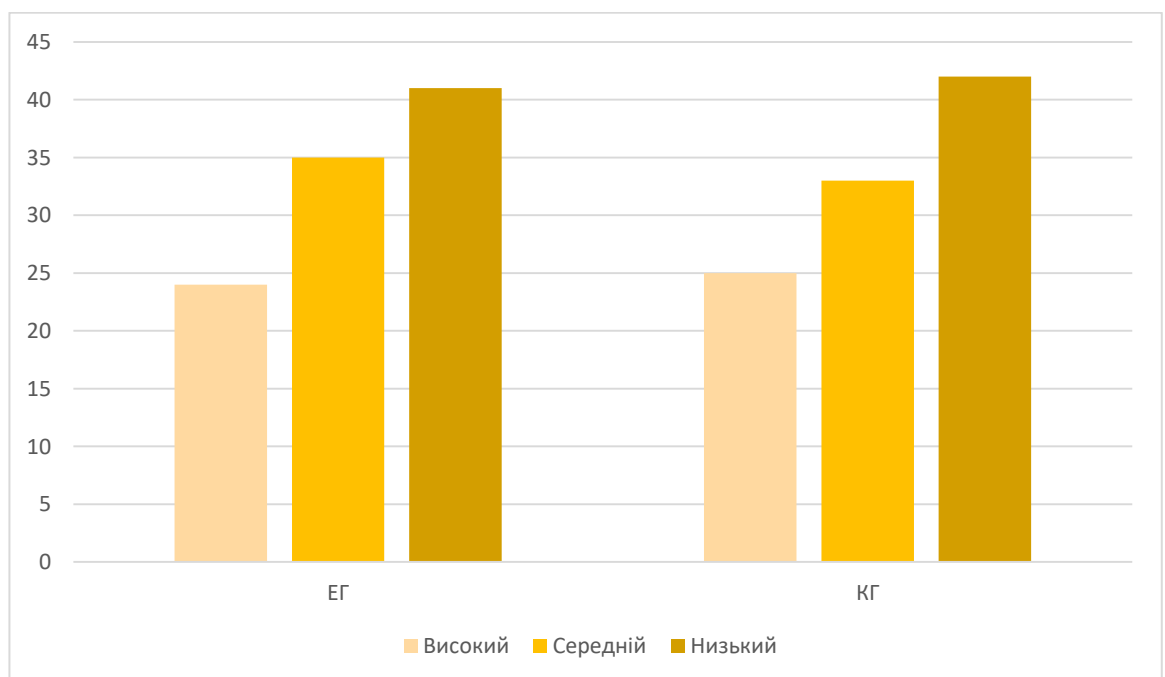
На виконання субтесту дитині дається 15 хвилин. Художній рівень виконання в малюнках не враховується. Завдання тесту дитині розповідають перед виконанням. Максимальна оцінка 10 балів. Отримали наступні результати:

Високий рівень – виявлено у 25% від загальної кількості.

Середній рівень – виявлено у 33%.

Низький рівень – у 42%.

Отримані результати відображені на Рис. 2.2.

Рис. 2.2. Рівні розвитку творчих здібностей у дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Під час дослідження діяльнісного критерію було проведено творче завдання.

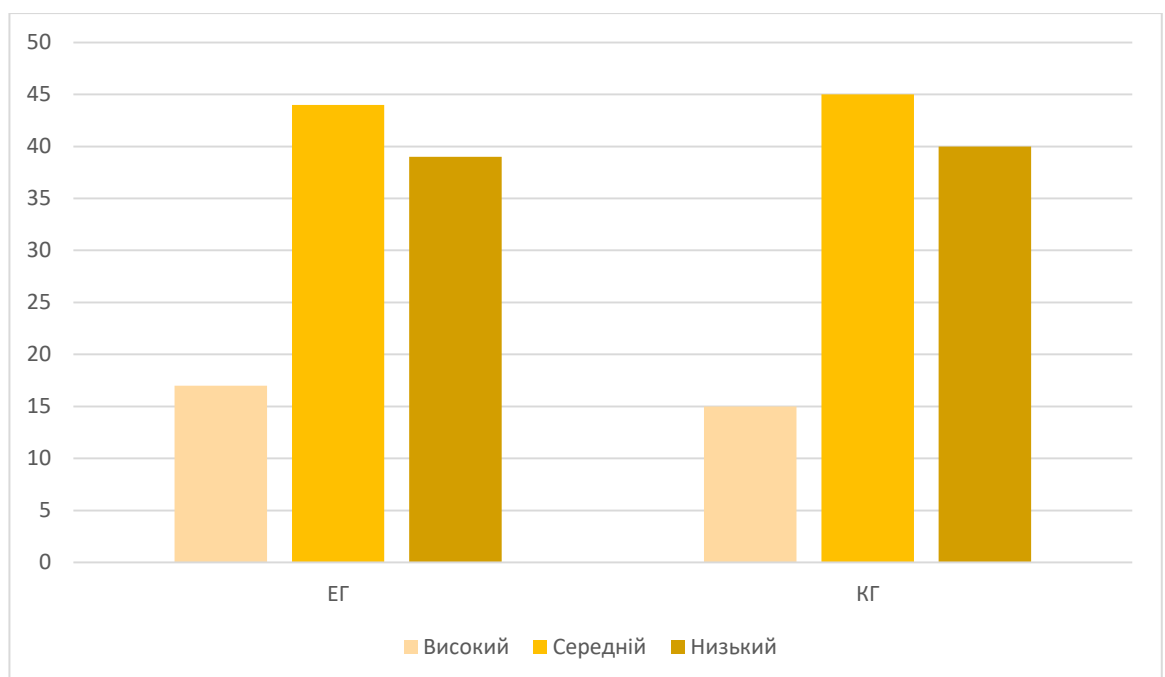
Ми отримали такі результати:

Високий рівень – у 15 %

Середній рівень – у 45%

Низький рівень – у 40%

Отримані результати відображені в Рис. 1.3.

Рис. 2.2. Рівні розвитку творчих здібностей у дітей ЕГ та КГ за діяльнісним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Підсумувавши результати ми отримали відомості про рівні розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Високий рівень –показали 23 % дітей. Дошкільнята проявляють стійкий інтерес займатися творчістю, бажання відкривати нові закономірності носить постійний характер. Вони створюють виразні послідовності з раніше засвоєних

елементів, наділяють розглянуті елементи оригінальним образним змістом, ведуть самостійні пошуки для вирішення завдань. Діти з легкістю вибирають задум малюнка, відображують в ньому сюжет і його елементи, використовують різні кольори і методики для передавання настрою в малюнку. Діти мають свій «стиль» і своєрідну манеру виконання.

Середній рівень- - показали 36% дітей. Дошкільнята проявляють бажання займатись творчістю, бажання відкривати нові закономірності носить ситуативний характер. Вони вносять в свої роботи несхожі на інші образи, але повторюють ті, що зустрічали раніше в побуті. Рідко змінюють і доповнюють знайомий матеріал. Уява досить стійка. Передають форму та розташування предметів з незначними помилками, рідко відображають в малюнку сюжет і його елементи.

Низький рівень – продемонстрували 41% дітей. У дошкільнят відсутнє бажання займатися творчістю, немає бажання відкривати нові закономірності. Діти неможуть внести в роботу щось своє, не доповнюють, не видозмінюють малюнки. Уява нестійка, Не можуть передати форму та розташування предметів. У малюнку відсутній сюжет і його елементи.

Порівняння результатів констатувального етапу експерименту показало, що рівень розвитку творчих здібностей у дітей КГ та ЕГ приблизно однаковий і знаходиться на низькому рівні. Причинами цього були: недостатня увага вихователів до даної проблеми, відсутність системи роботи з розвитку творчих здібностей дітей, методичного забезпечення та координації зусиль педагогів та батьків вихованців.

На наступному етапі констатувального експерименту ми провели експеримент з педагогами, методом анкетування з метою виявлення рівня знань про розвиток творчих здібностей у дітей і стан роботи з поставленої проблеми в ЗДО (Додаток Б). У анкетуванні взяли участь 4 педагоги.

Зробивши аналіз отриманих результатів, ми дійшли до висновку, що вихователі зацікавлені в розвитку творчих здібностей дітей і володіють

відповідними вміннями і навичками для досягнення поставленої мети; створюють умови та планують заняття з використанням не традиційних технік малювання.

Анкетування педагогів дозволило нам зрозуміти, наскільки педагоги освічені в питанні розвитку творчих здібностей вихованців.

В процесі навчання вихователі використовують різні методи і прийоми: наочні, словесні, практичні. Використовують посібники та роздаткові матеріали. Проводять демонстрації та пояснення – педагоги надають словесні пояснення алгоритму виконання дій в процесі образотворчості – ліплення, малювання, використовуючи різні техніки образотворення, у тому числі нетрадиційні з метою досягнення певного результату. Організують тематичні дні, свята і розваги такі як: «День художника», «День найкращого друга» тощо.

Аналіз середовища в якому знаходяться діти під час уроків з малювання показав: відповідність куточків віковим вимогам; наявність обладнання інноваційного характеру (нетрадиційні матеріали), різноманітність дидактичних матеріалів; наявність зразків для малювання (іграшки, картини, предмети народного промислу т.ін.)

Для вирішення третього завдання констатуючого експерименту, нами було проведено анкетування батьків, для того щоб визначити зацікавленість батьків у творчому розвитку дітей, зокрема з образотворчої діяльності (Додаток В). В анкетуванні прийняли участь 19 батьків.

Провівши аналіз анкет, ми дійшли до висновку, що:

31% - батьків зацікавлених в творчому розвитку дитини та розуміють його значення. Активно заохочують до творчості своїх дітей. Не потребують консультацій та рекомендацій педагога.

37% -батьків, не завжди підтримують творчі інтерси своїх дітей, піддаються сумнівам що до їх творчих здібностей, але хочуть щоб вони творчо розвивались.

32% - батьків не підтримують творчих інтересів своїх дітей. Вони не намагаються розвивати творчі здібності. Такі батьки, вважають що розвитком творчих здібностей своїх дітей, повинен займатись виключно заклад дошкільної освіти.

Виходячи з даних результатів, можемо дійти до висновку, що зацікавленість батьків до розвитку творчих здібностей становить середній рівень. Тому потрібно проводити консультації, надавати методичні рекомендації батькам, ділитись інформацією що до питань розвитку творчих здібностей дошкільнят засобами малювання.

Отже, результати констатувального етапу експерименту дали підставу для проведення формувального етапу експерименту.

2.2. Експериментальна робота щодо впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти педагогічних умов розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку на уроках з малювання

Метою формувального етапу експерименту було впровадити в освітній процес закладу дошкільної освіти педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей старшого шкільного віку на уроках з малювання. Відповідно до мети було визначено такі завдання:

1. Створити в ЗДО розвивальне середовище для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку
2. Розробити систему занять із малювання, що передбачає добір методів, прийомів, форм, засобів розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку на уроках з малювання
3. Налагодити взаємодію з батьками стосовно питань розвитку творчих здібностей дошкільнят
4. Впровадити означену систему роботи в практичну діяльність закладу дошкільної освіти.

Зміст формувального етапу експерименту вимальовується нами відповідно до мети та завдань дослідження з урахуванням результатів констатувального етапу.

Тому, з метою реалізації першої умови в закладі дошкільної освіти було створено розвивальне середовище для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Ми наповнили кімнату картинами зарубіжних та вітчизняних художників, скульптурами, творами декоративно-прикладного мистецтва. Куточок для самостійної художньої діяльності наповнили достатньою кількістю матеріалів (олівці, фарби і пензлі, аркуші для малювання, розмальовки). Це дало можливість привернути увагу вихованців до продукування творчої діяльності.

Для виконання другої педагогічної умови було розроблено і впроваджено в роботу з дітьми старшого дошкільного віку системи занять з малювання. Розробка системи занять відбувалась з дотриманням низки методичних принципів:

- врахування вікових, індивідуальних особливостей;
- залучення дітей до розуміння змісту та сутності творів образотворчого мистецтва з елементів ігрових, казкових моментів, використання інших видів мистецтв (художнього слова, музики, елементів театрального дійства, кінофрагментів тощо);
- наявність трьох основних структурних елементів заняття (відповідно до законів будь-якої художньої творчості): сприймання, формування творчого задуму, його посиленна творча реалізація.
- З метою розвитку творчої уяви і здібностей дітей, що, відповідно, сприяє естетичному вихованню, в ході занять із образотворчого мистецтва ми вирішували наступні завдання:
- - формування правильного сприйняття форми, величини, кольору й уміння передавати їх у зображенні;

- - формування правильного сприйняття простору, зорово-просторового сприйняття;
- - формування цілісного сприйняття предмета і його відображення засобами образотворчої діяльності;
- - виховування позитивного емоційного відношення до образотворчої діяльності та її результатів;
- - розвиток допитливості, творчої уяви;
- - розширення запасу знань і уявлень про твори образотворчого мистецтва.

На етапі формувального етапу експерименту нами було проведено 18 занять (Додаток Г, Д). з дітьми експериментальної групи, тематику та програмовий зміст подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Система занять з малювання

	Тема	Техніки виконання	Завдання
Вересень	«Річка»	По - вологому	Ознайомити з технікою малювання по вологому. Закріпити знання основного кольору – синій.
	«Помідори на тарілочці»	Кулачком	Ознайомити з технікою малювання по вологому. Закріпити знання основного кольору – синій
	«Яблучка червоні»	Шаблони	Вчити дітей малювати зображення фруктів за допомогою шаблонів. Закріпити знання основних кольорів – червоний, жовтий.
Жовтень	«Листячко танцює»	Відбитки	Вчити дітей малювати фарбами, залишаючи відбитки. Закріпити знання кольору жовтий, червоний.

	«Гілочка калини»	Пальчиковий живопис	Вчити дітей малювати пальчиком. Закріпити знання кольору червоний.
	«Веселі іграшки»	Ознайомлення з книжковою графікою	Продовження ознайомлення з ілюстраціями до дитячих книжок. Установлення взаємозв'язків між картинками й реальними іграшками. Упізнавання тварин у малюнках
Листопад	«Вітерець подмухай злегка»	Малювання кривих ліній.	Ознайомити дітей з технікою малювання кривих ліній по всьому аркуші.
	«Дощик крап-крап»	Пальчиковий живопис	Продовжувати вчити дітей малювати пальчиками. Розвивати почуття кольору та ритму.
Грудень	«Сніжок пурхає, кружляє»	Ватними паличками	Закріпити прийоми малювання ватними паличками.
	«Візерунки на вікні»	Свічкою	Вчити дітей наносити зображення хаотично свічкою.
Січень	«Сліди на снігу»	Кулачком	Вчити дітей залишити відбитки кулачком на аркуші.
	«Катрусина шафа»	Штампи	Продовжувати вчити дітей малювати штампами, залишаючи відбитки на обмеженій площині.
Лютий	«Сорочка для татуса»	Пальчиковий живопис	Продовжувати вчити дітей малювати пальчиками.
	«Фікус»	Паралоном	Продовжувати вчити дітей малювати паралоном, притискуючи його до аркуша.
Березень	«Весняна квіточка»	Долонькою	Продовжувати вчити дітей малювати долонькою.
	«Сукня для матусі»	Зігнутим папером	Вчити дітей малювати зігнаним папером, вмочуючи його до

			фарби.
Квітень	«Великодне яйце»	Штампами	Продовжувати вчити дітей малювати штампами в обмеженій площині.
	«Сонечко»	Долонькою(пальчиками)	Вчити дітей малювати долонькою зображення сонечка.
Травень	«Метелик»	Дзеркальне відображення.	Ознайомити дітей з технікою малювання дзеркального відображення. Закріпити вміння складати папір навпіл.

Подальші спостереження довели, що у більшості дітей сформувалась потреба в передачі побаченого чи пережитого в творах мистецтва. Нами було внесено певні позитивні зміни в творчому розвитку дітей під впливом нетрадиційних методик озображувальної діяльності. Більш активною і продуктивною стала асоціативна уява у дітей.

Для реалізації третьої педагогічної умови була проведена робота з батьками з питань розвитку творчих здібностей дітей. Нами було розроблено та проведено як групові так і індивідуальні форми взаємодії ЗДО та сім'ї, спрямовані на:

- Ознайомлення батьків з особливостями розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку;
- Активізація роботи батьків з творчого розвитку в умовах сімейного виховання;
- Організація спільних заходів за участю дітей і батьків та закладу дошкільної освіти.

Форми роботи з батьками:

- Семінар-практикум для батьків на тему «Нетрадиційні техніки малювання в сімейному вихованні»

- Майстер-клас «Нетрадиційні техніки малювання для розвитку творчості дітей» (Додаток Е).
- Консультація «Мистецтво Ебру як засіб розвитку творчої активності дітей старшого дошкільного віку»
- Консультація «Що таке творча активність особистості?»
- Майстер-клас «Мистецтво Ебру в розвитку творчої активності дітей»

Поставленні завдання реалізуються багатьма методами. Проводяться батьківські збори, тренінги, майстер-класи, спільні заняття з батька і дітьми,.

2.2 Аналіз результатів дослідження

Заключним етапом нашого дослідження було проведення контрольної частини психолого-педагогічного експерименту, метою якого було визначити ефективність розробленої нами заходів з точки зору їх впливу на розвиток творчої активності старших дошкільників. На цьому етапі, повторно проведене тестування дітей та анкетування педагогів і батьків.

Аналіз кількісних даних контрольного експерименту, показано в таблиці 2.4

Динаміка розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку, %

Критерії	Рівні	Констатувальний експеримент, %		Контрольний експеримент, %	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Мотиваційний	Високий	30	33	32	41
	Середній	30	25	35	25
	Низький	40	42	33	34
Когнітивний	Високий	25	24	27	43
	Середній	33	35	35	39
	Низький	42	41	30	18
Діяльнісний	Високий	15	17	21	35

Середній	45	44	43	40
Низький	40	39	36	25

Після опрацювання результатів, можна дійти до виснову, що після впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей старшого шкільного віку на заняттях з малювання значно зменшився відсоток дітей з низьким рівнем розвитку творчих здібностей. Це означає, що впроваджена експериментальна робота позитивно вплинула на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

2.3 Методичні рекомендації щодо покращення розвитку творчих здібностей у старших дошкільників на заняттях з малювання

Сучасне життя в усіх його проявах стає все більш різноманітним та складним. Чим далі, тим більше вимагає воно від людини не шаблонних, звичайних дій, а рухливості мислення, швидкого орієнтування, творчого підходу до вирішення великих та малих завдань. Тому перед педагогами стоїть завдання виховання творчої особистості, починаючи вже з дошкільного віку.

Значна роль в розвитку творчих здібностей дітей 6-го року життя в процесі самостійної художньої діяльності належить педагогу, а якість занять залежить від його вміння використати методи й прийоми, викликати зацікавленість, надихнути на творчість та створити відповідні умови для дошкільників.

Наша мета – не тільки розвивати фантазію дітей, а й навчити міркувати системно, розуміючи процеси, що відбуваються, а вихователям дати в руки знаряддя з конкретного практичного виховання в дітей якостей творчої особистості, здатної розуміти єдність оточуючого світу, вирішувати свої маленькі проблеми.

Дошкільний вік – це вік, сприятливий для розвитку творчості. Дитині все дається легко, усе цікаво і все вона виконує з великим захопленням, особливо коли ці дії пов'язані з грою або просто включені в ігрові відносини.

Розвиток творчих здібностей дітей завдяки художнім навичкам є процесом природним та високоефективним. Залучаючи дітей до художньо-творчої діяльності, педагог реалізує не тільки завдання художнього виховання, а й більш глобальні – розвиває інтелектуально-творчий потенціал дітей.

Поради щодо умов формування інтересу до творчості в процесі самостійної художньої діяльності

1. Фізичні, тобто наявність матеріалів для творчості і можливість в будь-яку хвилину діяти з ними;

2. Соціально – економічні, за яких дитина має відчуття зовнішньої безпеки, тобто знає, що її творчі вияви не отримали негативної оцінки з боку дорослих;

3. Психологічні. У дитини формується відчуття внутрішньої безпеки, розкнутості і свободи за рахунок підтримки дорослими її творчих починань.

Але умови створені для малюків – це ще не все. Американський психолог Дж. Гауен розробив корисні рекомендації. Ось найцікавіші з них.

1. Створити дитині затишну і безпечну психологічну базу для її пошуків, до якої вона могла б повертатися, якщо буде налякана власними відкриттями.

2. Підтримуйте схильність дитини до творчості і виявляйте співчуття до невдач. Уникайте несхвальних оцінок її творчих ідей.

3. Будьте терпимі до дивних ідей, поважайте допитливість, запитання і ідеї дитини. Намагайтеся відповідати на всі запитання. Дитина повинна навчитися жити в інтелектуальній напрузі.

4. Давайте дошкільняті побути одному і дозволяйте, якщо він того хоче, самому займатися своїми справами. Надлишок опіки може пригальмувати його творчість.

5. Допомагайте дитині вчитися будувати її систему вартостей, не обов'язково засновану на її власних поглядах, щоб вона могла поважати себе і свої ідеї поряд з іншими ідеями та їх носіями.

6. Допомагайте дитині у задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, любові, поваги до себе і оточуючих), оскільки людина, енергія якої скована основними потребами, менше здатна досягти висот самовиразу.

7. Виявляйте симпатію до її перших незграбних спроб виражати свої ідеї словами і робити їх таким чином зрозумілими оточуючим.

8. Знаходьте слова підтримки для нових творчих починань дитини, уникайте критикувати перші спроби – якими б невдалими вони не були. Ставтеся до них з теплом: малюк прагне творити не лише для себе, але й для тих, кого любить.

9. Допомагайте дитині стати «розумним авантюристом» і часом покладатися в пізнанні на ризик та інтуїцію; найвірогідніше, саме це допоможе зробити справжнє відкриття.

10. Підтримуйте необхідну для творчості атмосферу, допомагаючи дитині уникнути суспільного несхвалення, зменшити соціальні тертя і подолати негативну реакцію однолітків. Чим більше ви надаєте можливостей для конструктивної творчості, тим щільніше закриваються клапани деструктивної поведінки. Дитина, позбавлена позитивного творчого виходу, може спрямувати свою творчу енергію у зовсім небажаному напрямку.

Висновки до другого розділу

Таким чином, завдяки художній діяльності як засобу формування творчості, ми маємо можливість навчати дитину основам творчого вирішення художньої проблеми, можемо надати дітям можливість для прояву активності та самостійності.

Важливою частиною у вихованні майбутньої людини є естетичне виховання, мета якого - формувати в дітей здатність сприймати і розуміти прекрасне у природі, праці, суспільних відносинах, у вчинках людей, у мистецтві, розвивати естетичні смаки, потребу і здатність брати участь у створенні прекрасного.

Розвиток творчих здібностей усіх дітей — одна з найважливіших проблем сучасної педагогіки, і тому назріла проблема у пошуках нових шляхів розвитку зображувальної діяльності дітей.

Подальші перспективи досліджень цього питання буде залежати від педагогів, від досвіду застосування ними нових методів і прийомів, їх майстерності, творчості, адже саме вони будуть формувати інтерес у дошкільників до художньої діяльності.

Отже, аналізуючи все вище зазначене можна стверджувати, що одним з важливих завдань освітнього розвитку будь-якої успішної держави являється розвиток творчої особистості, яка буде здатна до прояву власного потенціалу й самореалізації, що стане першим шаблоном до духовного, культурного та естетичного збагачення нації. Все згадане, лише маленький приклад того, як світ відходить від старих штампів розвитку художньо-творчих здібностей особистості дитини і прямує до розвитку її творчого потенціалу. Країни, де головною цінністю є людське життя та самореалізація кожного громадянина, приділяють невимовно велику кількість часу на творчість й мистецтво.

Актуальним залишається питання підготовки фахівців до здійснення роботи по залученню дітей до мистецтва й розвитку їх художньо-творчих

здібностей, а також розвиток дошкільної освіти в реаліях євроінтеграційних вимірів. Говорячи про самореалізацію дитини важливо розуміти, що вона є неможливою без закладених раніше творчих начал – формування та розвитку художньо-творчих здібностей. Дитина, яка не боїться висловити власну думку, бачить своє вирішення проблеми, здатна цілісно сприймати твори мистецтва, виявляти емоційну зворушливість та власні уподобання, вирізняється особливою допитливістю та спостережливістю, свободою власної думки не матиме жодних проблем в подальшому розвитку. Процес розвитку дитячої особистості набирає оберту на 6-му році життя, оскільки це дитина, яка починає активно соціалізуватися: виходить за рамки власного комфорту в процесі знайомства з новими соціальними групами (садочок, центри розвитку, арт-школи, школи мистецтв та інше); активно знайомиться з дидактичними та сюжетно-рольовими іграми, що сприяє розвитку інтелекту, уваги, фантазії та, як наслідок, художньо-творчих здібностей дитини; глибше знайомиться з творами мистецтва та мистецтвом загалом.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у ході дослідження ми дійшли до наступних висновків.

В рамках дослідження було вивчено психолого– педагогічну літературу з даної проблеми, розглянуто сутність, зміст та основні компоненти розвитку творчих здібностей у старших дошкільників, а також характеристики дошкільного віку, визначено та вивчено педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчої діяльності, проведено аналіз, а потім і узагальнено різні погляди на дану проблему в літературі. Ми прийшли до таких висновків :

1. Зміст поняття “творчі здібності” ми інтерпретуємо як динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю. Функціонально-структурними компонентами моделі творчого розвитку старших дошкільників є: емоційний, когнітивний, мотиваційний та діяльнісний. Засоби образотворчого мистецтва є стрижнем цієї моделі.

2. Виявлено, що психологічні механізми образотворчої діяльності дітей старшого дошкільного віку ґрунтуються на індивідуальних особливостях: генетичних задатках, належності до типу темпераменту, характеру сприйняття. Вікові особливості образотворчої діяльності характеризуються стійким відчуттям засобів образотворчого мистецтва, на основі чого у малюнках вони здатні адекватно відтворювати дійсність.

Функціональними компонентами образотворчої діяльності є: мнемістична підсистема, сенсорно-перцептивний блок, інтелектуальний блок та підсистема моторних операцій.

3. Визначено, що головним смисловим засобом у творчому розвитку є комунікативна функція образотворчого мистецтва, завдяки якій реалізується виховання через мистецтво і виховання у мистецтві.

4. Структурними компонентами засобів образотворчого мистецтва є: малюнок, лінія, колір, форма. Стрижнем цієї структури є композиція художнього твору.

Творчо-розвивальні можливості засобів образотворчого мистецтва у дитячій діяльності полягають у функції відтворення зовнішніх ознак об'єкта, у вираженні ставлення до переданого змісту.

5. На основі визначених критеріїв (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного), схарактеризовано три рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку: низький середній і високий. Встановлено, що найбільша кількість дітей, які брали участь у педагогічному експерименті, відноситься до низького і середнього рівня розвитку творчих здібностей.

6. Експериментально доведено, що ефективний творчий розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва забезпечується дотриманням таких педагогічних умов: врахування індивідуальних особливостей дітей; стимулювання емоційно-почуттєвої сфери дітей; сприяння дієвості уяви і фантазії; різноманітність способів реалізації художнього образу в образотворчій діяльності (самовираження); використання міжпредметних зв'язків, інтеграції змісту художніх дисциплін та елементів міжгалузевої інтеграції.

Аналіз даних проведеного формуючої частини педагогічного експерименту підтвердив доцільність вибору програми "Мистецтво", розробленої групою фахівців за концепцією Л.Масол та результативність поетапної комплексної методики творчого розвитку старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва: 1) виникнення творчої ситуації; 2) евристичний етап; 3) творчо-самостійний. Внаслідок поетапного включення

дітей до пошуково-візуально-пізнавального, евристичного та зображувального процесів вектор їхнього розвитку мав напрям від елементарних проявів творчості до самостійного творчого пошуку в образотворчій діяльності.

Доведено, що впровадження експериментальних педагогічних умов у практику керування навчально-виховним процесом при викладанні образотворчого мистецтва сприяє збагаченню емоційної, мотиваційної, когнітивної сфер особистості дітей старшого дошкільного віку. Це стимулює їх самовираження у практичній творчій діяльності і підтверджує адекватність висунутої гіпотези дослідження.

Таким чином, результати дослідження дають підстави вважати, що вихідна методологія є правильною, визначені завдання реалізовані, мета досягнута, що має важливе значення для підвищення рівня розвитку у старших дошкільників творчих здібностей засобами образотворчої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Національний дитячий садок на Україні. *Дошкільне виховання*. 1991, №6. С. 15-17.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. Київ: Світич, 2009.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Київ : ред. журн. «Дошкільне виховання», 1999. 70 с.
4. Богомазова С. П. Питання розвитку творчих здібностей дошкільників в процесі образотворчої діяльності та їх діагностика / URL: http://www.rusnauka.org/cgi-bin/search/step7_info.cgi?idw=RZgwac4P0jbUQAO1I3&id=229473 (дата звернення: 20.01.2024)
5. Богуш А. М., Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ, Вища школа. 1994. 336-356 с.
6. Ваганова Н. А. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку. *Обдарована дитина*. 2008. №6. С. 9 – 18.
7. Голюк О. А. Обґрунтування компонентів творчого потенціалу майбутнього педагога ДНЗ та школи I ступеня / О. А. Голюк. Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. Умань: ФОП Жовтий, 2015. С. 38-42.
8. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук. *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph*. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. С. 223-229.
9. Демченко І.І. До проблем і перспектив образотворчого мистецтва, як навчальної дисципліни. Матеріали III Всеукраїнської науково-технологічної конференції «Етнос. Культура. Нація». Збірник матеріалів. Дрогобич: ДДПУ ім. Івана Франка. 2002. Вип. 3. С.163-167.

10. Демченко І.І. До проблеми творчого розвитку учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва. *Актуальність проблеми формування особистості нового типу. Всеукраїнська науково-практична конференція: Збірник матеріалів.* – Кременець: КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2002. – С.35-37.

11. Демченко І.І. Засоби образотворчого мистецтва у вихованні творчої особистості старшого дошкільника. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Збірник наукових праць за редакцією В.Я.Даниленко. Харків: ХДАДМ, 2002. С.36-44.

12. Дитина. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання від 3 до 7 років. Наукове керівництво: О.В.Проскура, В.У. Кузьменко. – К.: Богдана, 2004. – 232 с.

13. Дитина. Програма виховання і навчання від 3 до 7 років. Наукове керівництво: О.В.Проскура, Л.П.Кочина, В.У.Кузьменко. – К.: Богдана, 2003. – 326 с.

14. Дитячий садок. Всеукраїнський часопис для педагогів - «дошкільників» №21-24 (453 – 456) червень 2005 р.

15. Дитячий садок. Всеукраїнський часопис для педагогів - «дошкільників» №21-24 (453 – 456) червень 2008 р.

16. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ: Ред. журналу «Дошкільне виховання», 2001. – 28 с.

17. Іщенко Л. В. Проблема формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку в сучасній педагогічній науці / Л. В. Іщенко. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. Вип. 5. С. 9—13.

18. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук. метод. посібн. наук. ред. О.Л. Кононко. Київ: Ред. журн. «Дошкільне виховання». 2003. 80 с.

19. Костюк Г.С. здібності та їх розвиток у дітей. Київ. 80 с.

20. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості, 1989. 608 с.
21. Крутій К.Л. Додаткова комплексна освітня програма «Дитина в дошкільні роки» (рекомендовано МОН України, лист №1/11-16160 від 06. 11. 2015 р., ТОВ «ЛПКС» ЛТД. 2006. –100 с.: іл. – Бібліорг.: с.99. – (Бібліотека вихователя дошкільного начального закладу). ISBN 966-8758-38-2
22. Макрідіна Л. Технологія ТРВЗ – сучасна технологія навчання творчості. Л. Макрідіна. *Завуч*. 2004. №34. - С. 6 -7.
23. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку. – К.: ТОВ «Холс», 1999 286 с.
24. Медведева Н. В. Дослідження процесу художньо-графічної діяльності дітей молодшого шкільного віку. Н. В. Медведева. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія № 12. Психологія : зб. наук. праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. № 6 (30), ч. II. – С. 163–171.
25. Медведева Н. В. Реалізація творчого потенціалу в художньо-графічній діяльності старших дошкільників. Н. В. Медведева. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. за ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – Т. 12, вип. 1. – С. 125–137.
26. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологічна газета*. 2005. №6. – С.4-5.
27. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологічна газета*. 2005. №6. С.4-5.
28. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Під ред. Л. М. Проколієнко. Г. С. Костюк. Київ. : Радянська школа, 1989. – 608 с.
29. Національна доктрина розвитку освіти. *Дошкільна виховання*. 2002. - №7.

30. Нікітін Б., Нікітіна Л. Ми, наші діти і онуки, - Харків, 1989. 255-299 с.
31. Падалка Г.М. Музична педагогіка: курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти. За ред. В. Г. Бутенка ; АПН України, Український державний педагогічний університет, Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон : ХДПІ, 1995. – 104 с.
32. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 216 с.
33. Пелех Н. В. Обдарована дитина: заняття з розвитку творчих здібностей дошкільників старшого віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 9. С.7-14.
34. Підкурманна Г. Дитяча творчість. *Дитячий садок*. 2001. №26. С. 3-63.
35. Поклад І.М. Розвиток хореографічних здібностей дітей молодшого шкільного віку: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія». І.М. Поклад; Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, Київ. – 2006. – 20с.
36. Половіна О. А. Психологічні особливості формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Пед. науки)*. № 1. Бердянськ: БДПУ, 2005. С. 45-51.
37. Половіна О. А. Формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи засобами ознайомлення з пейзажним живописом. *Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Том 58. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. С. 89-101.
38. Про дошкільну освіту : Закон України від 11 липня 2001 р. №2668 – III. Загальна середня освіта: збірник нормативно-правових документів - Київ: Нічлава, 2003. - С.98 - 124.

39. Програма розвитку обдарованих дітей та діагностичні методики. Демченко В.В., Рабченко Т.С., Савчук Л.О. - Рівне, 2006.
40. Психологічний словник / за ред. В. І.Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 224с.
41. Психологічні науки : Збірник наукових праць. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Вип. 6 (30). – Ч.1. – С. 267 – 277.
42. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості в дошкільному дитинстві: дис. ...д-ра. пед. наук. Луганськ, 2009. 461 с.
43. Роменець В. А. Психологія творчості : навчальний посіб. Для студ. вищ. навч. Закл. Київ : Либідь, 2004. 288 с.
44. Рудницька О. П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя музики : дис. доктора пед. наук : спец. 13.00.01. Рудницька Оксана Петрівна. – К., 1994, – 431 с.
45. Сучасні аспекти розвитку творчої особистості. Дайджест педагогічних ідей особистості та технологій «Школа-парк». - 2002. - №3.
46. Терещенко О.П. Розвиток творчості старшого дошкільника в образотворчій діяльності : Навч. - метод. посіб. До Базової прогр. розв. дитини дошкільного віку «Я у Світі». О.П. Терещенко. – К.: Світич, 2009.: іл. – 112 с. – Бібліогр.: С. 105-107.
47. Холоденко В.О. Розвиток творчої активності дітей у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності : автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. педаг. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання і виховання». В.О. Холоденко; Київський національний університет культури і мистецтв. – 2004. – 20 с.
48. Черепковська Н.І. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей. Обдарована дитина. – 2006. - №1. – С. 18-21.
49. Чорна Л.Г. Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей учнів. Психологічна газета.-2001. - №2. – С.42-46.

50. Шульга Л.М «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання»//Національна академія педагогічних наук України. Інститут проблем виховання//Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук// УКД 37.015.31.016:74

51. Шульга Л. М. Забезпечення педагогічних умов розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей дошкільного віку у процесі сприйняття живопису. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика: збірник наукових праць*. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. № 14. С. 95-101

52. Шульга Л. М. Педагогічні підходи до організації занять із малювання в ДНЗ: традиції та інновації. *Вісник Глухівського національного педагогічного ун-ту ім. Олександра Довженка: збірник наукових праць*. 2017. № 2(34). С. 242-249.

53. Longman Dictionary of Contemporary English, 1997pp. 31-34. 10.13789.45.12. teef.

54. The Jurnal of Aesthetic Education Volume 42, Number 4 , Winter 2008 pp. 31- 34. 10.1353. jae. 0.0022

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання №1. Бесіда з дітьми. (Індивідуальна бесіда у формі «питання– відповідь»)

Дітям задавалися наступні питання:

1. Чи подобається тобі малювати?
2. Чи часто ти малюєш?
3. Що подобатися тобі малювати більше?
4. Чим тобі більше подобається малювати: фарбами, фломастерами, олівцями?
5. Чи подобається тобі малювати рослини, тварин, людей?
6. Чи любиш ти малювати героїв казок, мультфільмів?
7. Який малюнок тобі більше запам'ятався?
8. Чи брав ти участь у конкурсах дитячих малюнків?

Завдання №2. Тест Є. Торренса методика «домальовування фігур» використовується для виявлення розвитку творчої уяви і творчих здібностей.

Методика проведення.

Кожній дитині давали олівець і аркуш паперу, на якому були намальовані незакінчені фігури. Дитині пропонувалося домалювати їх, щоб вийшли закінчені картинки, причому створення кожного малюнка може проводитися як всередині контуру, так і за його межами. Час виконання малюнків не обмежується. Після виконання завдання дитина коментувала свої малюнки.

Домальовування фігур

Аналізуючи результати оцінюються швидкість, гнучкість і оригінальність.

Швидкість (легкість і продуктивність діяльності) – оцінюється за загальною кількістю домальованих об'єктів і відповідей. За кожен нараховується один бал.

Гнучкість (здатність пропонувати багато ідей, швидке переключення з одного образу на інший) – оцінюється за кількістю використаних категорій в змісті малюнка.

За кількістю набраних балів за швидкість і гнучкість (окремо) малюнки дітей можуть бути віднесені до рівнів:

Низький – від 0 до 2 балів;

Середній – від 3 до 4 балів;

Високий – від 5 до 6 балів.

Оригінальність малюнка оцінюється:

0 балів – дитина відмовляється малювати;

1 бал – домальовування з мінімальною кількістю ліній, фігура стає основою задуманого образу;

2 бали – малюнок складається з додаткових елементів, з'єднаних основним контуром, фігура стає другорядною деталлю (елементом);

3 бали – малюнок містить деяку дію, сюжет.

Додаткові бали нараховуються за переверот фігури при створенні образу та за об'єднання будь-яких двох фігур в єдиний образ.

За кількістю балів, набраних за оригінальність, малюнки дітей можуть бути віднесені до наступних рівнів:

Низький – від 0 до 5 балів;

Середній – від 6 до 10 балів;

Високий – від 11 балів і вище.

Завдання №3. «Рукавичка» (малювання за українською народною казкою «Рукавичка»).

Мета: виявити у дітей сформованість образотворчих умінь і навичок в процесі малювання з використанням нетрадиційних технік.

Методика проведення. Діти залучалися до сюрпізного моменту. Далі проводилася коротка бесіда про те, хто і як працює над створенням дитячих книг.

Що спочатку автори пишуть тексти, а художники малюють ілюстрації. Потім пропонувалося підготувати обкладинку для книжки до казки «Рукавичка». Потім дітям пропонувалося виконати роботу у нетрадиційній техніці з використанням жорстких пензлів, поролону та гуаші.

Більшість дітей самостійно вибрали сюжет для; правильно передавали форму і розташування предметів, дотримуючись пропорції. Інші діти не змогли самостійно визначитися з задумом малюнка або просили педагога допомогти намалювати ескіз.

Додаток Б**Анкета для педагогів**

1. Чи створені у Вашій групі умови для розвитку творчої активності дітей?
2. Чи є у Вашому ЗДО керівник з образотворчої діяльності?
3. Чи відвідують діти Вашої групи гурток з образотворчої діяльності?
4. Які методи та прийоми Ви використовуєте в практиці для розвитку творчої уяви та творчої активності у дітей Вашої групи?
5. Чи підтримуєте дітей Вашої групи в прояві творчості?
6. Чи діагностуєте Ви дітей на виявлення творчої уяви та творчої активності?
7. Чи часто плануєте заняття з використанням нетрадиційних технік малювання?
8. Чи відчуваєте труднощі при підготовці (проведенні) занять з використанням нетрадиційних технік малювання?
9. Чи проявляють інтерес діти Вашої групи до результатів творчості своїх та однолітків?
10. Чи хотіли б Ви отримати консультацію щодо розвитку творчої активності дітей старшого дошкільного віку?

Анкета для батьків

1. Чи займається Ваша дитина творчістю? (постійно, часто, іноді, не займається)
2. Чи відвідує Ваша дитина гуртки, пов'язані з творчістю? (так, ні)
3. Звідки Ви отримуєте знання про розвиток творчої активності дітей? (зі спеціальних книг, із засобів інформації, у закладі дошкільної освіти)
4. Як себе проявляє Ваша дитина у процесі творчої діяльності? (емоційна, уважна, зосереджена, балакуча)
5. Що подобається Вашій дитині більше – розфарбовувати готовий малюнок чи працювати з чистим аркушем паперу та малювати самостійно?
6. Чи завжди готова Ваша дитина використовувати новий матеріал для виготовлення малюнка? (постійно, часто, іноді, ніколи)
7. Чи відведено Вашій дитині спеціальне місце для творчого прояву?
8. Як часто ваша дитина займається малюванням дома? (щодня, кілька разів на тиждень, раз на тиждень, рідше)
9. Чи влаштовуєте Ви вдома виставки творчих робіт дитини? Якщо так, то де?
10. Чи висловлювали Ви дитині свою думку про її творчі роботи? Чи допускаєте Ви критику в адресу її робіт?
11. Які консультації Ви хотіли б отримати?

Додаток Г

Конспект заняття з малювання у старшій групі з використанням нетрадиційної техніки (малювання пальчиками) «Зайчик»

Тема. Зайчик.

Програмовий зміст: формувати вміння передавати образ тварини за допомогою нетрадиційної техніки – малювання пальцями, удосконалювати технічні навички роботи з гуашевими фарбами, продовжувати формувати просторові уявлення, учити змішувати чорну та білу фарби для отримання сірої фарби; розвивати вміння виділяти характерні ознаки тварини, творчість, уяву, дрібну моторику; виховувати почуття радості від досягнутого успіху.

Обладнання. Гуаш біла і чорна, пензлі, аркуші паперу, волога ганчірка, серветка, клейонка, ілюстрація із зображенням зайчика.

Тип заняття: інтегроване

Хід заняття.

1. Організаційний момент.

2. Вступна бесіда.

Вихователь звертає увагу дітей на те, що у них на палітрі лише два кольори.

Що можна сказати про чорну фарбу, яка вона? (темна, сумна, невесела...)

Що ви думаєте про білу фарбу, яка вона? (світла, святкова, чиста...)

2. Ігровий прийом. Розповідь вихователем казки.

Жила - була Біла фарба. Її будинок нагадував величезні білі хмари. У ньому було завжди чисто, усі речі мали своє місце. Із самого рання біла фарба виконувала свою роботу : ткала білі хмари для неба. Та одного разу вона побачила, як по небу пропливала не біла хмарка, а чорна. Що це з нею? Вона була сумна, навіть сердита.

Як ви думаєте, діти, чому? (Гіпотези дітей).

Тоді біла фарба вирішила розрадити чорну хмарку, запросивши її в гості. Вони сиділи на ганку і розмовляли. Від того чорна хмарка ставала все

веселішою і веселішою і, скуштувавши смачного білого молока, взагалі змінила колір.

3. Пошуково-дослідницька робота.

А от якою вона стала ви побачите, якщо до білої фарби додасте кілька краплин чорної.

Який колір утворився ? Отже білий колір розвіяв гнів чорного, подарувавши йому спокій.

Як ви думаєте, з якими фарбами товаришує (може поєднуватися) сіра фарба?

Що можна намалювати сірою фарбою?

Зображення яких тварин можна передати за допомогою цієї фарби?

4. Повідомлення заняття

Ми сьогодні малюватимемо зайчика , використовуючи наші пальчики.

5. Дидактична гра «Зайчик»

Покажіть зайчика за допомогою пальчиків.

Покажіть як він рухається.

Скажіть, що зайчик їсть?

Які казки , де персонаж є зайчик, ви знаєте?

Що відбувається з його шубкою час від часу?

Опишіть зайчика так, щоб його можна було впізнати?

Давайте згадаємо ще раз з яких частин тіла складається наш зайчик? Сама найбільша частина – це тулуб. Скажіть, яку геометричну фігуру нагадує тулуб зайчика? Голова у зайчика якої форми? За допомогою чого зайчик скаче? І скільки у нього лапок? А якої вони форми? Що ми ще забули назвати? А який зайчик на дотик? А як же отримати пухнасту шубку для зайчика? Існує багато способів. А ми сьогодні будемо зображувати її за допомогою малювання пальчиками.

6. Фізкультхвилинка.

7. Мотивація навчальної діяльності.

Забув зайчик навесні поміняти свою білу шубку на сіру. І став він дуже помітним для хижаків. На зеленій галявині біла пляма дуже виділялася, на сухій травичці й сірій стежці теж впадала в око. Скоріше перетворіть зайчика на сірого, бо його навіть не видно на білому аркуші!

7. Показ та пояснення послідовності виконання роботи.

Змішуємо білу та чорну фарби пензликом. Отримуємо сірий колір. Сірим кольором, додаючи води, маюємо голову у вигляді овала. Зафарбовуємо голову. Далі у формі овала маюємо тулуб. Зафарбовуємо тулуб. Далі маюємо лапки, вушка, хвіст сірим кольором. Носик і око маюємо чорною фарбою. Прибираємо пензлик. Занурюємо пальчик у сіру фарбу. Починаємо наносити точено фарбу на спинку, мордочку, вушка, лапки, хвостик. Отримуємо чудового зайчика.

8. Практична робота.

9. Виставка дитячих робіт.

10. Підсумок.

Які фарби ви використовували коли малювали зайчика? Як ми отримали сірий колір? Вам сподобалося малювати шубку для зайчика пальчиками?

Додаток Д

Конспект заняття з малювання у старшій групі з використанням нетрадиційної техніки (Відбитки) «Дистячко танцює»

Програмовий зміст: донести до дітей барвисту красу «золотої осені». Вчити дітей малювати в техніці, яка називається «друк», наносити фарбу на зворотню сторону листочка від середини до країв, самостійно добирати потрібні листочки та гармонійно поєднувати кольори. Робити відтінки на аркуші, створюючи якийсь предмет або сюжет, домальовуючи пензликом дрібні деталі, яких не вистачає на малюнку. Розвивати уяву, образне мислення, сприймання. Виховувати любов до природи, бажання відтворювати свої фантазії на папері.

Обладнання: музика А. Вівальді «Осінь»; гуашеві фарби; засушені листочки різних дерев; серветки; білий папір; пензлики; стаканчики з водою; зразки роботи.

Хід заняття

- Дітки, сядьте всі рівненько та відгадайте загадку:

В зеленім лісі ненароком,

Якийсь художник побував.

У золотисто – жовтий колір,

Усі дерева перефарбував.

- Ти хто такий? – всі дивувались,

- Чому тебе не бачим досі!

Та придивися добре,

І ти тоді побачиш .... (Осінь)

- Правильно, цією невидимкою – художником є чарівниця осінь.

- Діти, сьогодні осінь запрошує нас до свого дивовижного царства, де ми зможемо помилуватись її красою. А подорож наша буде незвичайною, тому,

що ми здійснимо її в своїй уяві, а допоможе нам у цьому музика, яку написав композитор А. Вівальді, називається вона «Осінь».

- Отже, сядьте рівненько, закрийте очі. Прислухайтеся до самих себе, до свого серця, пориньте у фантастичний світ чарівниці осені.

Діти слухають уривок композиції А. Вівальді «Осінь».

- Ось і закінчилась наша фантастична подорож. Вам сподобалась музика?

- Гарна музика, тому що осінь гарна. А що ви побачили в своїй уяві слухаючи цю музику, яка музика за характером? Поділіться своїми враженнями.

(Відповіді дітей)

- А хто почув як шепоче осіннє листя, про що воно шепоче? *(як гарно осінь їх розфарбувала, як добре їм гойдатися на гілці)*

- Які кольори ви побачили, слухаючи музику?

- Хто відчув аромат осені? Чим пахне осінь? *(опалими листочками, овочами з городу, грибами, дощем...)*

- Діти, давайте зараз пригадаємо, як ми з вами, майже щодня, спостерігали за осінніми деревами, за листочками, милувалися їх красою і щоразу дізнавалися про листочки щось нове.

- Давайте пригадаємо, що ми знаємо про листочки:

- Змінюють восени свій колір;
- Навчилися розрізняти листочки за формою з якого дерева;
- Про те, що вони вміють танцювати, кружляти;
- Плавати по воді, наче човники;
- Літати в повітрі як парашутики;
- Навчилися слухати їх шелестіння та інше.

- А ще, ми зробили для себе несподіване відкриття, що осінніми листочками можна малювати.

- Погляньте, які гарні листочки подарувала нам осінь. Якщо уважно придивитися до кожного листочка, то можна побачити, що він нам щось нагадує.

- Зараз ми їх розглянемо і спробуємо впізнати з якого дерева чи куща листочок, та що він нагадує вам за формою.

(Показую листя клена, дуба, каштана. Куща горобини, а діти розпізнають з якого він дерева чи куща, розповідають на що, або на кого подібні листочки: на лапку гусака, парашутики, парасольки, пташки, рибки, квіти, метелики та інше)

- Ви вже трішки потюпались, тому ми зараз повеселимося.

Фізкультхвилинка «Осіньне дерево»

Ось це – деревце, мій друже,

(повільно піднімають руки вгору)

Кучеряве, гарне дуже!

(рухи в повітрі руками, ніби окреслюють силует дерева)

Гілля з вітром грається

Хилиться, гойдається.

(нахили тулуба вліво, вправо)

А листочки шелестять

Ніби казку шепотять

(руки вгору, рухають пальчиками)

Вітерець гуляв, бродив,

З віт листочків натрусив.

(рухаються довільно, присідають, плавні рухи руками)

Осінь деревце вже чує

(приставляють долоньку до вуха)

Листя в золото фарбує.

(рух правою рукою, ніби тримають пензлик вгору - вниз)

- Вчора, коли я повернулася з дитячого садка, на мене чекали осінні листочки. Мені дуже захотілося намалювати щось цікаве разом з ними.

Погляньте, що в мене вийшло.

(Розгляд зразків)

- Що ви бачите на малюнку?

(Ваза з квітами)

- Які листочки перетворилися на квіти?

- Як ви вважаєте які були використані листочки

- Що я домалювала?

- А зараз ми пригадаємо ще, як можна малювати листочками:

1. Беремо листочок за кінчик.
2. Кладемо його на клейонку, зворотною стороною догори. Чому? – добре видно прожилки, випуклості, рельєфні ший більше пензлик.
3. Наносимо фарбу потрібного кольору від середини до країв, притримуємо листок при цьому вказівним пальцем лівої руки.

4. Миємо та витираємо пензлик.
5. Беремо листок за кінчик і переносимо його на аркуш, кладемо зафарбованою стороною.
6. Зверху накриваємо листок серветкою і легенько притискаємо долонькою.

7. Забираємо листок, а на його місці залишається гарненький відбиток – точнісінька копія його самого.

8. Тоненьким пензликом домальовуємо те, чого не вистачає на малюнку.

- Ну що, пригадали?

- Як називається такий прийом малювання? (Друк)

- А тепер діти, пильніше розгляньте свої листочки. Подумайте, що або кого вони вам нагадують. Що б ви хотіли сьогодні намалювати за допомогою цих листочків? Спробуйте їх перетворити на щось цікаве.

- А зараз візьміть більший пензлик. Обніміть його легенько трьома пальчиками, сильно не стискайте, щоб пензлик відчував тепло ваших пальчиків. Підніміть пензлик щетинкою догори. Вправа «Пензлик вітається». «Добрий день» - опускаємо щетинку донизу. При цьому рухають тільки пальчики.

- А зараз простягніть вільну долоньку вперед. Потренуємось, як будемо покривати листочок фарбою – діти проводять сухим пензлем по долонці від середини до країв від себе, ніби гладимо листочок. Листочку дуже приємно, він залишить вам гарний відбиток. Молодці, тепер ви можете починати виконувати роботу.

Самостійна діяльність дітей.

По закінченні роботи виставка дитячих робіт.

Зробити аналіз дитячих робіт.

- А зараз, діти, давайте подякуємо листочкам за те, що допомагали вам намалювати такі гарні малюнки і попрощаємося з ними:

«Не сумуй листочку, що скоро прийде зима. Всі листочки впадуть з дерев і сховаються під снігом. Та незабаром настане весна і прийдуть тобі на зміну вже інші твої братики та сестрички, але ми з тобою не розлучаємось. Ми тобі кажемо «До побачення»»

Майстер-клас «Нетрадиційні техніки малювання для розвитку творчості дітей»

Творчість школярів нерозривно пов'язана з розвитком уяви, а також пізнавального й практичної діяльності. Його творче вираження в малюнку визначається тим, наскільки добре він володіє засобами зображення. Засвоєння дітьми різних варіантів відтворення, технічних прийомів сприяє їхньому творчому розвитку.

Традиційними техніками вважаються ті, які вже виправдали себе в процесі навчання і введені до сучасних програм. Нетрадиційні — це нові, але досить відомі техніки. Вони ще не знайшли широкого застосування, проте можуть бути досить ефективними для розвитку дитячої творчості. Нетрадиційні техніки дають можливість відійти від стереотипів, надати дитині максимальну свободу в її образотворенні. Вони досить прості в технічному плані, тому діти легко їх засвоюють і отримують задоволення від результатів. Також такі техніки дають дітям унікальні можливості для експериментування, пошуків образів, сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень, думок.

Застосування нетрадиційних технік допоможе:

- налагодити ефективну комунікативну взаємодію з дітьми під час спільної художньо-творчої діяльності;
- більш глибоко пізнати внутрішній світ кожної дитини, відчувати її неповторність, особистісну своєрідність, визначити потреби та інтереси;
- діагностувати емоційний та психічний стан дитини.

Необхідні матеріали для організації та проведення заняття:

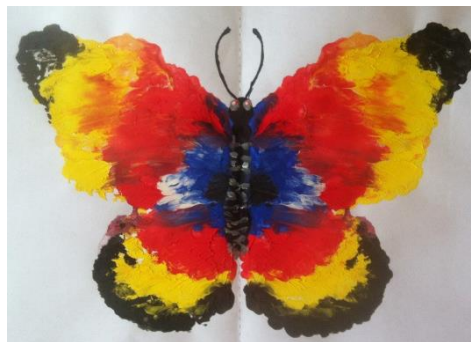
- олівці, фломастери, крейда, пастель, сангіна, художнє вугілля, фарби, гуаш;

- пензлі різних розмірів, палітра, баночки з водою, губка (для зафарбовування великих площин);
- папір різного формату, різних кольорів та відтінків, щільності та текстури, картон, фольга, клей, ножиці, нитки, мотузки;
- серветки, ганчірки та скатертини тощо.

В роботі дітьми ми використовуємо різні **нетрадиційні техніки** образотворчого мистецтва. Ось деякі з них:

Монотипія – вид графічної техніки, пов'язаний з процесом друку. Суть монотипії – у нанесенні фарб на гладку поверхню дошки «від руки» - з подальшим друком на верстаті (завжди отримуємо один відбиток).

Варіант виконання малюнка прийомом **монотипії**: складання аркуша паперу навпіл. Малюнок (*його половина, або частина*) малюється на аркуші паперу у лінії згину. При складанні листа навпіл ми отримуємо майже такий же відбиток і на іншій його частини. Робити такі малюнки можна і на тонованому заздалегідь папері, і просто на білому аркуші

Малювання пальчиками та долоньками. Спосіб одержання зображення: дитина опускає в гуаш долоньку або пальчик, або офарблює її за допомогою пензлика і робить відбиток на папері. Після роботи руки витираються серветкою, потім гуаш легко змивається.

Печатка. Спосіб одержання зображення: дитина притискає печатку до штемпельної подушки з фарбою й наносить відбиток на папір. Для одержання інших кольорів міняються й мисочка й печатка.

Свічка + акварель. Спосіб одержання зображення: дитина малює свічею на папері. Потім зафарбовує аркуш аквареллю в один або кілька кольорів. Малюнок свічею залишається білим.

Гратаж. Спосіб одержання зображення: дитина розмальовує аркуш паперу фарбами або олівцями різного кольору, натирає свічею аркуш так, щоб він весь був покритий шаром воску. Потім на нього наноситься туш з рідким милом. Після висихання паличкою вишкрябується малюнок.

Набризки. Спосіб одержання зображення: дитина набирає фарбу на кисть і вдаряє нею об картон, що тримає над папером. Фарба розприскується на папір. Кисть можна замінити зубною щіткою.

Кляксографія звичайна. Спосіб одержання зображення: дитина зачерпує гуаш пластиковою ложкою на папір. У результаті виходять плями в довільному порядку. Потім аркуш накривається іншим аркушем і притискається. Далі верхній аркуш знімається, зображення розглядається: визначається на що воно схоже. Відсутні деталі домальовуються.

Кляксографія з трубочкою. Спосіб одержання зображення: дитина зачерпує пластиковою ложкою фарбу, виливаючи її на аркуш, роблячи невеличку плямку (крапельку). Потім на цю пляму дує із трубочки так, щоб її кінець не торкався ні плями, ні паперу. При необхідності процедура повторюється. Відсутні деталі домальовуються.

Кляксографія з ниточкою. Спосіб одержання зображення: дитина опускає нитку у фарбу, віджимає її. Потім на аркуш паперу викладає з нитки зображення, залишаючи один її кінець вільним. Після цього зверху накладає інший аркуш, притискає, притримуючи кінчик. Відсутні деталі домальовуються.

Малювання з сіллю. Спосіб одержання зображення: нанести малюнок на папір так, щоб об'єкти відділялися один від одного проміжком. Розфарбувати аквареллю. Доки фарба не висохне, посипати малюнок сіллю. Сіль надасть роботі зернистості.

Малювання на жмаканому папері. Ця техніка цікава тим, що в місцях згинів паперу фарба під час зафарбовування робиться більш інтенсивною,

темною – це називається ефектом мозаїки. Малювати по жмаканому папері дуже просто – треба лиш охайно зіжмакати аркуш паперу. Потім охайно розрівнюємо долоньками і починаємо працювати.

Малювання методом тичка. Для тичка достатньо взяти який-небудь предмет (ватяну паличку, цупкий пензлик), занурити його у фарбу та ударити ним по аркушу паперу зверху вниз. Буде залишатися чіткий, певної форми відбиток. Якщо тичок робити цілеспрямовано по готовому контуру або у середині нього, то зображувальний предмет вийде цікавої неоднорідної фактури.

Малювання на вологому папері. Для виконання роботи необхідно змочити аркуш паперу чистою водою, а потім пензлем або краплями нанести зображення. Воно виходить як би розмите під дощем або в тумані.

Мастер-клас

«Дерево» - малюнок м'ятою папером

Інструкція:

1. Простим олівцем намалювати ескіз дерева.

2. Намалювати силует дерева простим олівцем.

3. За допомогою пензлика промальовувати стовбур і гілки дерева.

4. Кілька аркушів паперу зім'яти в грудочки, розгорнути і знову зім'яти.

5. Вмочити грудочки в фарбу і притиснути до малюнка, залишаючи кольоровий відбиток у вигляді крони дерева.

6. Додати ще один колір (почати слід з більш світлого відтінку).

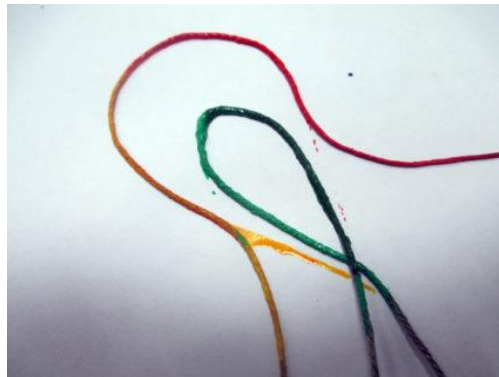
7. Аналогічним чином зробити траву.

«Квіти у вазі» - ниткографія

Інструкція:

1. Нитки або м'яку пряжу (20-25 сантиметрів) просочіті розведення аквареллю або гуашшю и у виде петлі розкласті на білий альбомний аркуш паперу. Можна використовуват две петельки.

2. Прикрити другим листом паперу, залишаючи кінчики ниток за межами паперу.

3. Верхній лист притримувати рукою і по черзі витягати нитки за кінчики. Кожен раз в залежності від способу витягування ниток у дитини буде виходити різний результат, таким чином, творчий процес перетворюється в захоплюючу експериментування.

4. Утворені кольорові розводи можна вирізати у формі пелюсток і скласти з них квіткову композицію.

«Осінній килимок» - воскова свічка з використанням листя

Матеріали: тонкий аркуш паперу, справжні невисушені листя, свічку, кисть і фарби.

Послідовність роботи:

1. Накрити листок з рельєфними прожилками папером і провести по ньому свічкою, потім тонувати всю поверхню фарбою, проявляючи контури листка.
2. Можна комбінувати кілька листочків різної форми і експериментувати з кольором.

3. Можна використовувати крейду, повторюючи аналогічний алгоритм дій.

